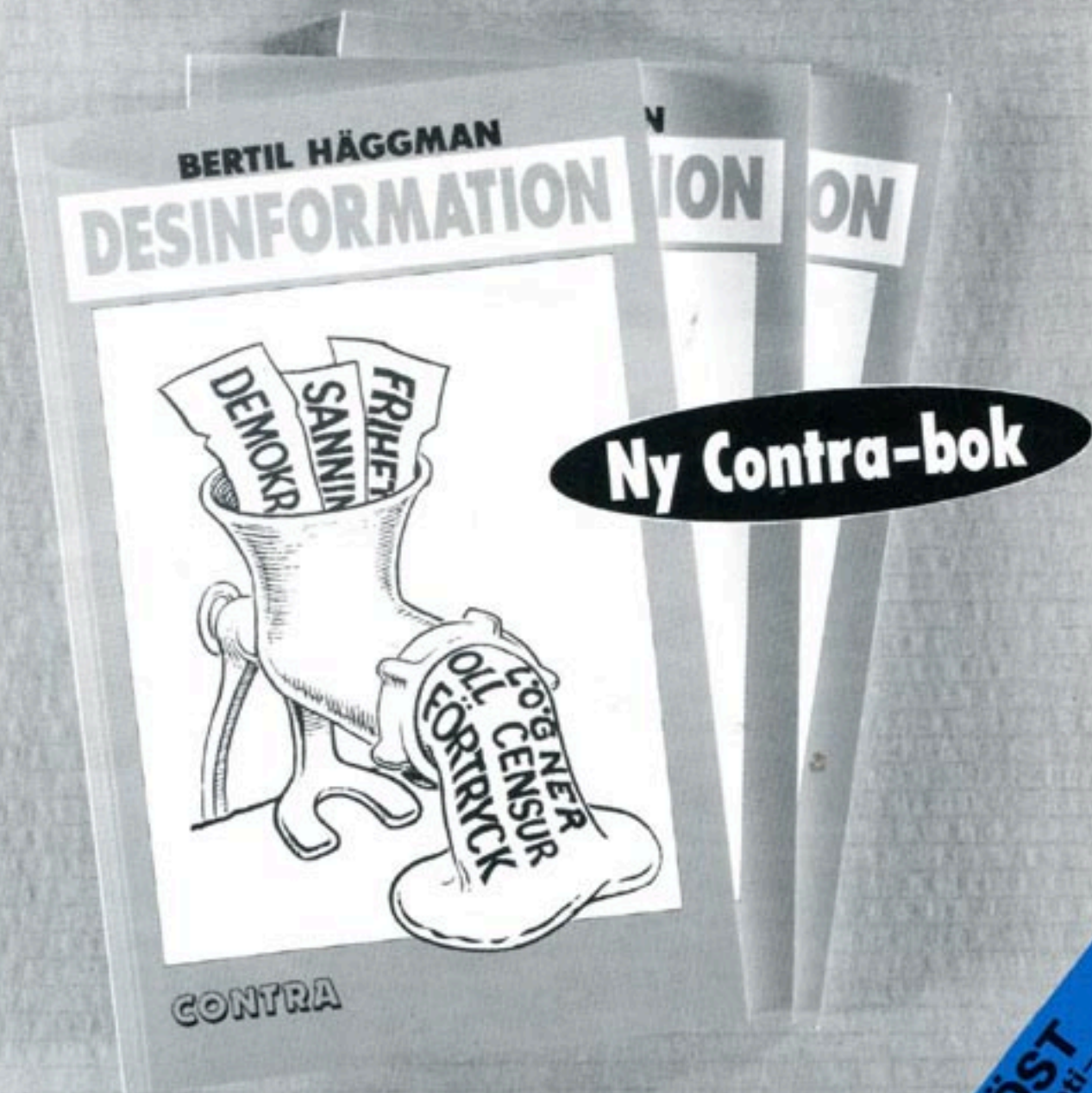

CONTRA

nr 6 1990 (nr 93 från starten) årgång 16 Pris 15:–

**Marknaden avskaffar apartheid
Tallinn i juli 1990
Fiendens vänner**

FRIHETENS RÖST
— för västerländsk demokrati —

CONTRA

oberoende borgerlig tidskrift
utges minst sex gånger årligen
ISSN 0347-6472

Copyright Stiftelsen Contra

Eftertryck endast efter överenskommelse

Ansvarig utgivare

Anders Fjällström

Adress

Box 6062, 102 32 Stockholm
Tel 08-654 95 52 (även 08-751 56 26)
Frihetens röst (telefon svarare) 08-652 48 99

Prenumeration

Minst 85, rekommenderat 100 kronor, per år.
Inbetalas på postgiro 85 95 89-4
eller bankgiro 261-2638.
Finland: Minst 55 mark per år.
Finländskt postgiro 1125 82-9.
Norge: Minst 85 norska kronor per år.
Norskt postgiro 1 99 82 77.
Danmark: Minst 95 danska kronor per år.
Danskt postgiro 1 68 06 98.

Medarbetare

Styrelseordförande: Géza Mólnár
Redigering & Layout: Anders Fjällström
Redaktion: Christer Arkelors, Anders Fjällström,
Carl G. Holm och Benny Rung
Övriga medarbetare: Tommy Hansson, Bertil
Häggman, Dietmar Kröhnert, Bertil Lindblom, Alf
Norbäck, Arne Sundström, Roger Söderqvist, Heidi
Torbergson samt Peter Harvig, Köpenhamn, Allan
C. Brownfeld, Washington och Rune Westin,
Sydney.

Annonser

Johannes Dirfeldt 0510-225 88

Länskontakter

Blekinge: Mats Månensson 0455-133 36
Bohuslän: Karl Gustaf Kleen 0523-315 10
Gotland: Alf Norbäck 0498-102 06
Gävleborg: Grethe Blomgren 026-27 31 23
Göteborg: Magnus Ekelund 031-84 70 21
Halland: Jörn Alwerud, 0346-620 46
Jämtland: se Västermanland
Jönköping: David Stavenheim 036-18 68 62
Kalmar: Lennart Flink 035-801 24
Kopparberg: se Gävleborg
Kristianstad: Ola Axelsson 0451-802 65
Kronoberg: Bengt Sjöberg 0372-147 21
Malmöhus: Mats Gunnarsson 0418-229 43
Norrbotten: Elisabeth Olsson 0970-340 85
Skaraborg: Frank Wurm 0500-335 44
Stockholm: Claes Henriksson 08-761 28 36
Södermanland: Tibor Somogyi 0152-152 62
Uppsala: Hermann Schulze 018-35 81 28
Värmland: se Örebro
Västerbotten: Georg Norlin 0912-300 62
Västermanland: Herbert Forsström 060-93022
D:o: Stanley Skoglund 060-56 89 65
Västmanland: Michael Berg 021-11 30 73
Älvsborg: Ewald Olsson 0531-112 65
Örebro: Karl-Edvard Hellkvist 0581-132 22
Östergötland: se Jönköping
Danmark: Lise-Lotte Harvig 31 10 88 72
Norge: Arne Styhr 02-56 08 86
Nyländ: Roger Wessman 915-14 97 06
Österbotten: Joakim Förens 961-21 14 04

Presslagd 1990-09-12

Vänersborgs Offset AB, Vänersborg 1990

CONTRA-NYTT

Desinformation

Vi kan nu erbjuda Contras nya bok *Desinformation*, skriven av Bertil Häggman. Boken är en omfattande redogörelse för hur Sovjet genom medveten vilseledning försökt vinna inflytande i väst, en verksamhet som alltjämt pågår.

Ett utdrag ur boken finner Du på sidan 4.

Boken är på 128 sidor och priset är 115:-, plus porto 14:-.

Ny moms

Som bekant har momsen höjts tillfälligt (?) från 19 till 20 procent av försäljningspriset. Sverige har därigenom placerat sig högst upp i den europeiska moms-ligan.

I stället för att ändra priserna i Contras katalog och flygblad, vilket skulle innebära en hel del extra arbete, kommer vi att *lägga till* den extra momsen när vi räknar samman värdet av Din beställning. Den nya momsen innebär ett tillägg med 1,25 procent, när man utgår från försäljningspriset inklusive den gamla momsen.

Beställer Du genom förskottsinsbetalning *bjuder vi på momstillägget*, men glöm inte att som vanligt lägga till 14:- för portot.

Nya telefonnummer

Televerket håller på att utöka 08-området till att omfatta hela Storstockholm. Därför har Contra och Frihetens röst fått nya sjuisiffriga telefonnummer. Du lägger helt enkelt till en sexa framför de gamla numren.

INNEHÅLL – CONTRA 6/1990

sid

- 3 **Mandela – tvivelaktig demokrat**
Debattinlägg av Tommy Hansson
- 4 **Desinformation**
Utdrag ur Bertil Häggmans nya bok
- 6 **Vem var Karl Marx?**
Bengt Siösteen om Marx' person och lära
- 8 **Coca-Cola mer än en läskedryck**
Anders Fjällström om en dryck med symbolvärde
- 10 **Brev till Contra.**
Brev från läskretsen
- 11 **Gula sidorna**
Aktuella smånotiser
- 15 **GRU – Sovjets hemliga underrättelsetjänst**
Björn Arrhén om Sovjetisk spionage
- 16 **Tallinn i juli 1990**
Resebrev från Estland av Johan Linder.
- 18 **Marknadskrafterna avskaffar apartheid**
Om hur socialistiska regleringar skapat apartheid
- 20 **Fiendens vänner**
Sven Enberg går i novellens fom i clinch med en känd författare
- 23 **Boknytt**

Nelson Mandela – trivelaktig demokrat.

För en tid sedan besökte ANC-ledaren Nelson Mandela Sverige och framförde då sitt bekanta sanktions- och bojkottbudskap. I slutet av juni besökte Mandela även USA, inte oväntat med identiskt lika budskap: Sydafrika skall bojkottas oavsett vilka reformer regeringen F W de Klerk vidtar.

Enligt Mandela förtjänar således åtgärder såsom Namibias självständighet, den hävda bannlysningen av exempelvis ANC, PAC, UDF och sydafrikanska kommunistpartiet samt frisläpandet av politiska fångar som Mandela själv samt Walter Sisulu ingen som helst uppmuntran.

Med all respekt för Nelson Mandelas status som förkämpe för de svartas rättigheter i Sydafrika, och i vetskap om Mandelas mångåriga fängelsevistelse, måste dessa ihärdiga uppmaningar om fortsatt bojkott betecknas som egendomliga.

Frågan är, hur mycket i Mandelas retorik som är eget tankegods. Då han talade i riksdagen

i Stockholm gjorde den 72-åriga ANC-ledaren enligt min uppfattning intryck av att läsa innantill från ett manus som överlämnats honom, i så fall förmodligen från ANC:s Sverigechef Billy Modise.

Marionett?

Mycket syns därför tyda på att Nelson Mandela blivit en marionett i händerna på ANC:s oförsonliga vänsterradikala falang som ser Fidel Castros Kuba och Moammar Khadaffis Libyen som politiska föredömen. En ledande talesman för denna ANC-gruppering är Joe Slovo, ledare för Sydafrikas tidigare bannlysta kommunistparti och högt uppsatt inom ANC.

Mandelas kanske mest uppsående väckande uttalande under vistelsen i USA rörde Bush-administrationens stöd till den angolanska befrielseorganisationen UNITA under Jonas Savimbis ledning. Enligt den amerikanska tidningen *Washington Times* 25 maj sade Mandela vid en presskonferens bland annat:

– Förenta staterna och Sydafrika är de huvudländer som stöder Savimbi. Vi fördömer kraftigt detta... därför att de oberoende ländernas regeringar skall respektera Angolas politiska suveränitet och territoriella integritet.

Det är minst sagt märkligt att samtliga som Mandela söker stöd för vad han hävdar vara en demokratisk utveckling i Sydafrika under ANC:s ledning, så accepterar han en totalitär kommunistdiktatur i grannlandet Angola.

UNITA-stöd

Den angolanska marxistregimen i Luanda kom orättfärdigt till makten 1975 sedan man med våld vänt sig mot FNLA och UNITA, vilka båda ingick en kortvarig koalitionsministär i Angola efter det viktiga Alvoravtalets ingående den 15 januari 1975. Enligt avtalet skulle fria allmänna val hållas i Angola och alla utländska trupper lämna landet.

Alvoravtalet, som UNITA fortfarande bekänner sig till, saboteras eftertryckligt av det marxistiska MPLA som omgående importerade utländska legosoldater från Kuba och främmande vapenleveranser från länder som Sovjetunionen, Jugoslavien och Östtyskland. Som mest fanns cirka 60 000 kubanska soldater i Angola

MPLA har fortsatt att desperat hålla sig kvar vid makten i Luanda trots UNITAs berättigande krav på att få delta i landets politiska process. I december i fjol inledde kommunistidan med kubansk uppbackning

och sovjetiska befälhavare en offensiv mot den viktiga militärbasen Mavinga i sydöstra Angola i syfte att krossa rebellerna. Detta försök misslyckades emellertid, varefter UNITA upprättat en bas också i norra Angola.

Det märkliga beträffande Mandelas amerikanska uttalande om Angola är ju att UNITA konsekvent uttalat sitt stöd för ANC:s kamp mot apartheid och krävt Mandelas frigivande!

UNITAs informationstjänst i Washington reagerade snabbt på Nelson Mandelas uttalande och hävdade bland annat i ett pressmeddelande:

– UNITA förstår inte hur Nelson Mandela kan uppmana Förenta staterna att bistå ANC i dess kamp för att få till stånd demokratiska förändringar i Sydafrika när man samtidigt fördömer USAs stöd för samma mål när det gäller Angola.

Det skall sägas att UNITA hela tiden krävt en demokratisk utveckling i Angola inklusive flerpartisystem, fria allmänna val samt ekonomisk och religiös frihet.

Försvarar diktatur

Nelson Mandela har förvisso i ord och handling visat sin politiska beslutsamhet att förändra situationen i Sydafrika. Men då han i klara ordalag – marionett eller ej – försvarar marxistdiktaturen i Angola och gång efter annan flirtar med gestalter som Fidel Castro, Moammar Khadaffi och Yassir Arafat bör han definitivt berövas helgonglorian.

Tommy Hansson,
ordförande för Svenska
Angolagrupperna.

Mandela flirtar med Fidel Castro och Yassir Arafat men motsätter sig USAs stöd till Jonas Savimbi. (Foto: Anders Hedman)

DESINFORMATION

Desinformation betyder medveten vilseledning. Tekniken har sedan urminnes tider använts i krig. Men Sovjetunionen och dess allierade har systematiskt använt sig av desinformation också i fredstid. Michail Gorbatjov har lovat att desinformationsverksamheten skall upphöra. Men i praktiken har verksamheten fortsatt i nästintill oförminskad omfattning.

En av de viktigaste formerna för desinformation från sovjetisk sida är användningen av förfälskade dokument. Av den anledningen samlar sovjetiska ambassader världen över på namnteckningar av västliga ämbetsmän, framstående personligheter, formulär och brevhuvuden av varierande slag.

Distributionen av förfälskningar sker ibland genom kommunistiska agenter men för det mesta postas dokumenten med ett bilagt brev med oläslig namnunderskrift eller utan kommentar till tidningar och tidskrifter.

Hur använder Sovjet förfälskningar?

Amerikanska experter hävdar att Sovjet och dess östeuropeiska satelliter under efterkrigstiden fram till 1980 – alltså under cirka 35 år, har producerat omkring 150 anti-amerikanska förfälskningar, dvs omkring fyra stycken om året.

Den viktigaste förfälskningen av anti-amerikansk karaktär är det officiella dokumentet – en förfälskning som liknar ett dokument, som producerats av en amerikansk myndighet. Det kan röra sig både om fullständigt förfälskade dokument eller sådana där ändringar företagits delvis.

Syftet är att förmedla en falsk eller fel-

aktig bild av amerikansk utrikespolitik, dess syfte och handlingar. De har också till ändamål att påverka mottagaren ("offret") att dra slutsatser eller handla på ett sätt som förfälskaren, östblocket, tror kommer att tjäna dess syften och underminera motståndarens ("fiendens") politik. De flesta förfälskningar har ett politiskt syfte och kan alltefter val handla om politiska, militära eller ekonomiska frågor eller något annat ämne.

Vissa förfälskningar syftar till att vilseleda utländska regeringar och dess medlemmar samt opinionsbildare. Här rör det sig om "desinformationsförfälskningar". Förmedlare är i allmänhet inflytandeagenter, som har tillgång till ledande personligheter i väst. Andra förfälskningar, som skulle kunna betecknas som "propagandaförfälskningar", har till syfte att påverka den allmänna opinionen i mottagarlandet.

De placeras i massmedia på ett sådant sätt att det är omöjligt att upptäcka att det är Sovjet som ligger bakom. Det är här viktigt att få förfälskningarna behandlade av

massmedia i väst eller i tredje världen. Icke-sovjetiska media citeras sedan av sovjetiska parti- och regeringsorgan, som "bevis" för att påståendena gjorts i väst, trots att "nyheten" i själva verket kommer från Sovjet eller något östeuropeiskt land.

Förfälskningar av officiella dokument har hög prioritet i den sovjetiska desinformationsverksamheten. Dessa "pappersoperationer" är tämligen riskfria och innebär i allmänhet inte någon fara för att exempelvis en agent avslöjas. Den amerikanska kongressen gjorde 1961 och 1965 analyser av sovjetiska förfälskningar men nedanstående studie kommer att koncentrera uppmärksamheten på förfälskningar från de tio senaste åren. Under avspänningsperioden från 1972 till 1976 förekom nästan inga förfälskningar alls, men från och med 1976 började en hel rad av nya förfälskade amerikanska dokument av varierande slag att dyka upp.

Ku Klux Klan och Los Angelesolympiaden – en sovjetisk förfälskning

Strax innan olympiaden i Los Angeles 1984 fick olympiska kommittéer i Afrika och Asien ta emot rasistiska flygblad som påstods komma från Ku Klux Klan. De bar överskrifter som "De olympiska spelen för människor – inte för apor!" och "De olympiska spelen – enbart för vita!". De visade sig senare vara förfälskningar, men strax innan olympiaden fick de en omfattande publicitet i syfte att skada USAs anseende. Undersökningar har senare visat att det var KGB, som låg bakom flygbladen.

Sydafrika producerar "rasvirus"

I april 1986 gjorde den sovjetiska tidskriften *Sovjetskaja Rossija* gällande att Sydafrika hade en hemlig forskning på gång med nya virus och bakterier, som bara skulle drabba den svarta och asiatiska befolkningen.

Det riktiga brevet till general Schweitzer vilket fick tjäna som förlaga till det förfalskade USIA-brevet om Tjornobyl. (Tjornobyl är det korrekta namnet på ukrainska.)

De vita skulle däremot lämnas oberörda. TASS-rapporten citerade uppgifter i en tidning på Madagaskar, *Carrefour*. Liknande anklagelser förekom redan på 1970-talet.

Tjornobyl – en förfalskningsoperation

I augusti 1986 kunde den amerikanska pressen rapportera försök att publicera ett förfalskat brev från USIA-tjänstemannen Herbert Romerstein till senator Durenberger, ordförande i amerikanska senatens särskilda undersökningsutskott beträffande underrättelseverksamhet. I brevet föreslår Romerstein, som för övrigt specialiserat sig på sovjetiska förfalskningar, att USA med samarbetspartner i europeiska media skall använda Tjornobylkatastrofen i propagandasyfte och lämna överdrivna uppgifter om antalet döda och strålstyrkan efter olyckan.

Kopior av brevet sändes till The Washington Post och andra amerikanska tidningar. Att det var ett falsarium kan konstateras bland annat eftersom USIA inte gjorde något alls för att stödja de överdrivna rykten som förekom efter Tjornobyl. Brevhuvud och underskrift är kopierade från ett helt annat brev, som Romerstein hade sänt till generalen Robert Schweitzer, ordförande i det inter-amerikanska försvarsrådet.

Undersökningar har visat att namnunderskriften är en exakt kopia från brevet till Schweitzer. Det handskrivna ordet "copy" finns på bägge breven och är också exakt kopierat. Senator Durenbergers adress är

felaktigt angiven. Senator Durenberger hade aldrig fått något originalbrev, endast kopior av brevet hade cirkulerat. Förfalskaren har dessutom gjort ett antal språkliga fel i texten.

Lögner om "barnorgan" från Sydamerika till USA

En uppfattning har under senare år börjat sprida sig i världen om att perestrojka och glasnost också har inneburit att Sovjet under slutet av 1980-talet inställt sina "aktiva åtgärder". De har emellertid fortsatt i samma utsträckning som tidigare. Vid toppmötet i Washington i december 1987 deklarerade Michail Gorbatsjov: "Inga fler lögnar. Ingen mer desinformation". Trots Gorbatsjovs löften har desinformationen fortsatt som tidigare. Här skall i korthet beröras ett av de mest flagranta exemplen på desinformation under senare år, nämligen påståendet att man i USA importerar "barnorgan" från Latinamerika för att operera in dem på amerikanska barn.

Metoden skulle gå ut på att många adaptioner sker för att så småningom döda barnet och använda organen. Påståendet framfördes för första gången av fd socialministern Villeda Bermudez i Honduras. I tidningen *La Tribuna* den 2 januari 1987 påstods han ha sagt att många föräldrar i USA adopterade barn med fysiska defekter. "Till en början trodde man att det var godhjärtade människor som tog hand om dem för att de verkligen brydde sig om dem, men senare upptäckte man att det var för att sälja dem i delar. Man kunde t ex ta ut

Det förfalskade brevet från Romerstein till senator Durenberger.

deras ögon för att använda dem på andra barn som behövde dem." Så lät det fantastiska uttalandet.

Redan dagen efter meddelade Bermudez att det hela rörde sig om ett rykte och att han inte sagt det tidningen skrev. Trots detta spreds historien genom kubanska och nicaraguanska tidningar. Sedan blev det tyskt till februari 1987, då tidningar i Guatemala började publicera bloddrypande historier om försäljningen av "barnorgan".

I mars 1987 hade den falska historien nått Europa. Vänstertidningen *Volkskrant* i Holland publicerade historien den 7 mars. Omkring en månad senare började den sovjetiska desinformationskampanjen med en rapport i Pravda, som innehöll de ursprungliga Bermudezuttalandena. TASS förde ryktet vidare över världen och nu stämde den franska kommunisttidningen *L'Humanité* in.

I maj nådde ryktet Europaparlamentet. Den italienske parlamentarikern Alberto Tridente, som representerade det vänsterextrema Proletära demokratiska partiet, begärde besked om handeln med "barnorgan" mellan Guatemala och USA-Europa. Sommaren 1987 fortsatte den sovjetiska kampanjen, nu i *Socialistiskaja Industrija* och Radio Moskva och i *Sovjetskaja Rossija*. Den 25 juli och våren 1988 fortsatte det. Den 14 april 1989 hävdade Sovjetskaja Rossija att människohjärtan såldes för mellan 100 000 och en miljon dollar i USA.

Bertil Häggmans bok *Desinformation* är på 128 sidor. Pris 115:–, plus porto 14:–.

Vem var Karl Marx?

Vem var Karl Marx och vad sa han egentligen? Liksom de stora religionsstiftarna och filosoferna i världshistorien var han en ensling – en Buddha, en Sokrates, en Muhammed eller en Jesus – som med revolutionärens heta glöd predikade ett nytt evangelium, som vände sig mot den bestående ordningen och som utlovade sina proselyter något bättre, ja, t o m ett paradiskt tillstånd på jorden.

I Karl Marx' tappning skulle paradiset på jorden vara det klasslösa samhället och den historiska utvecklingen förde människosläktet förutbestämt och obönhörligt mot det marxistiska slutmålet.

Det finns faktiskt många beröringspunkter mellan Jesus och Marx. Deras revolutionära tankar mot det bestående och med det stora slutmålet Paradiset – utmynnade i en helig skrift.

För de ortodoxa marxisterna heter bibeln *Das Kapital* och är liksom *Den Heliga Skrift* översatt till alla tänkbara språk. Karl Marx bränmärker kapitalisten som utsugare och Jesus antyder samma sak med sitt underbara bildspråk – "sannerligen säger jag Eder att det är lättare för en kamel att gå genom ett nålsöga än för den rike att komma in i Guds Rike" – "nålsögat" var nämligen en trång port i Jerusalem, där fullastade kameler hade svårt att ta sig igenom.

Bägge predikar jämlikhetens evangelium – i det avseendet var Jesus en minst lika stor samhällsomstörtare som Marx.

Men det finns olikheter – medan Jesus under svåra umbäranden går ut bland folket med sitt evangelium och visar prov på ett personligt mod, en heroism som inte är av denna världen, och utan tvekan begår det religiösa människoeffret, sitter Karl Marx – låt vara landsflyktig och

Marx levde som en borgerlig husfader och predikade sitt omstörtande evangelium, bekvämt tillbakalutad vid sitt skrivbord.

ibland utblottad – bekvämt tillbakalutad vid sitt skrivbord i en förort till London. Han är egentligen en borgerlig husfader som från familjens sköte predikar sitt omstörtande evangelium, vilket skulle kräva så ofantligt många människoeffret – utom just hans

eget! Hans barn gick i privatskola och själv gjorde han hembiträdet med barn – att hon blev med barn är inte lika märkligt som det faktum att Marx överhuvudtaget hade ett hembiträde.

Marx' ideologiska hörnspelare

För att förstå vad Marx' tankebyggnad var sammansatt av, måste man ha klart för sig att Marx kommunistiska tempel uppbars av några väldiga hörnspelare. Plockar man bara bort en av dem så störtar alltsammans sönder och samman.

De fyra hörnspelarna är:

1. Den tyske historiefilosofen Friedrich Hegels *dialektik*
2. De franska sk utopisternas *socialism*
3. Den engelske nationalekonomen David Ricardos teorier om *mervärdet*
4. Den *materialistiska historiefuppfattningen*

Dialektiken

För Hegel är hela världshistorien ett grandios skådespel, en ödestragedi där idéerna obönhörligt brottas med varandra. Historien har sin gång, strid och motsättning slår över i en högre dignitet, i en försöning, som i sin tur brottas med sin motsats för att åter uppnå harmoni.

Detta fortsätter i all oändlighet, och det hela övervakas av en sorts världsande som svävar genom historiens alla tempelsalar. Tesen och antitesen övergår i en syntes – i Marx tappning blir det klasskampen mellan patricier och plebej, mellan feodalherre och livegen, mellan kapitalist och proletär.

Efter en övergångsform som Marx kallar "proletariatets diktatur" når mänskligheten fram till syntesen i form av "det klasslösa paradiset" – detta är den definitiva slutstationen, medan jag inte kan finna att Hegel laborerar med ett sådant statiskt och slutligt syntesstadium. Tvärtom, Hegel säger som Tegnér i dikten "Hjälten":

*Evigt kan ej bli det gamla
ej kan vanans nötta läxa
evigt repas upp igen.*

*Vad förmulnat är, skall ramla,
och det friska, nya växa
upp ur förödelsen*

Hegels storslagna världsbild inspirerades av den franska revolutionen. Med tiden blev

Marx' lära har krävt ofantligt många människooffer. Som här i Budapest 1956.

han emellertid en högkonservativ Berlinprofessor. Han kunde ju aldrig ana att hans dialektiska metod, via en herre vid namn Karl Marx, skulle få kapitalistiska och kommunistiska länder att kämpa om världsherraväldet och föra mänskligheten till randen av ett tredje världskrig.

Utopisk socialism

En annan inspirationskälla för Marx var de franska utopisterna Saint-Simon, Fourier, Proudhon – den sistnämnde hade myntat uttrycket "La Propriété – c'est le vol!" – Egendom är stöld.

De franska socialisterna, vilkas idéer han lika litet som Hegels eller någon annan tänkare kritiklöst anammade, blev den andra dominerande händelsen, som trotsigt utmanade de kapitalistiska "utsugarna" liksom i den socialistiska kampsången:

*Störtas skall det gamla ned i gruset
Slav stå upp och slå Dig fri
Från mörkret stiga vi mot ljuset
Från intet allt vi vilja bli*

Mervärdeteorin

Och därmed kommer vi direkt över till den tredje grundpelaren i Marx' tempelbyggnad, nämligen den klassiska nationalekonomins lära om det s k "mervärdet" i Ri-

cardo tappning, som i sin tur utgick från Adam Smiths "Nationernas välfärd".

Man har kritiserat särskilt Adam Smith för brist på historisk känsla. Kritikerna säger att han "låter medlemmarna av en primitiv jägarstam byta varor och sluta avtal med samma nyktra chansberäkning som de affärsmän i Glasgow, i vilkas diskussionsklubb den store författaren var en intresserad medlem". Ricardo fick samma bety-

delse för Marx' ekonomiska lärobyggnad som Hegels filosofi för hans allmänna historieuppfattning.

Läran om mervärdet var gängse nationalekonomisk teori i mitten av 1800-talet. Men mervärdeteorin såg bara på halva myntet. Den säger att en varas värde ökar om mer arbete läggs ned på den.

Denna tanke avvisades från grunden av Herman Heinrich Gossen i en skrift 1854. Det tog en tid innan Gossens tankar vunnit genomslag, men sedan Menger, Walras, Jevons och Marshall anammade Gossens gränsvärdeteorin, fick den ekonomiska vetenskapen en ny syn på vad värde var.

En varas värde måste bedömas också med hänsyn till efterfrågan och att ytterligare nedlagt arbete på en varas förädling faktiskt kunde bli successivt mindre värt.

Marx byggde dock sin teori på den gamla mervärdetanken, vilket ledde fram till teserna om den kapitalistiska utsugningen av proletariatet och till den felaktiga förutsägelsen att kapitalisterna bara blir färre och färre, samtidigt som de blir rikare och rikare.

Materialistisk historieuppfattning

Nu är vi framme vid den fjärde och kanske viktigaste hörnstenen, Marx lära om den materialistiska historieuppfattningen.

Denna innebär att själva produktions sättet indelas i sex stadier – primitiv stamkommunism, slaveri, feodalism, kapitalism, socialism och kommunism – bestämmer de religiösa idéerna, det filosofiska tänkandet, moral, rättsordning, konst och litteratur, ja, all civilisation överhuvudtaget – detta är Marx' ideologiska överbyggnad.

Här är han ensam nydanare, även om han tog vissa intryck av religionsfilosofen Ludwig Feuerbach, som hade sagt: "Tänkandet är beroende av varat, men icke varat av tänkandet".

Enligt Marx har bourgeoisin som klass dränkt alla mänskliga värden i den egoistiska beräkningens iskalla vatten. Under sitt klassherraröme har den utfört större underverk än Egyptens pyramider, romerska akvedukter, gotiska katedraler, folkvandringar och korståg. Under 100 år har profitbegäret drivit denna klass att producera mera än alla föregående generationer tillsammans, "mot dess ekonomiska imperium förblekna alla forntidens världsherravälden". Klasskampen är därför oundviklig och proletariatet saknar fosterland – i Marx' sammanfattning heter det just: "Proletärer i alla länder, förenen Eder!"

Revisionism och kommunism

Hur gick det då i praktiken med denna stolta och flammande lära, denna världsåskådning? Den kom att dela sig i två huvudriktningar, den ortodoxa marxismen (Karl Kautsky), som under Lenin och sedan Stalin genomfördes i Ryssland, och en revisionistisk marxism (Eduard Bernstein), som bl a vår svenska socialdemokrati representerar och ur vilken 1917 Sveriges kommunistparti bröt sig ut.

Det gick inte så bra för Marx' prognoser. Det blev inte, som han trodde, i Tyskland, utan i det efterblivna Tsarryssland som hans idéer omsattes. Kapitalisterna blev inte färre och färre, utan tvärtom, och de exploaterade proletariaterna fick det inte sämre och sämre. Man fastnade ohjälpligt i proletariatets diktatur och till råga på allt skulle världen vimla av marxister, som är opportunisterna, kapitalisterna och nationalisterna.

Med undantag av de stora religionsstiftarna har ingen tänkare på så kort tid fått ett så enormt inflytande över mänsklighetens öden som just denne Karl Marx. Ingen har heller blivit så missolkad. Och vägen kring den marxistiska teorin har varit kantad av några av världshistoriens största skurkar. □

Coca-Cola – inte vilken läsk som helst

En myt som gärna dras fram av personer med uttalade eller outtalade vänstersympatier, är den om att man kan sälja vad som helst med hjälp av reklam. De som har reklam och marknadsföring till yrke vet däremot att det för en försäljningssuccé först som sist krävs att produkten uppfyller köparens krav och förväntningar. (Vilka dock inte behöver sammanfalla med direktiv från Konsumentverket eller Socialstyrelsen.)

Få företag kan tävla med Coca-Colas reklamresurser. Dess intill perfektion registrerade reklaminslag för television- och biografbruk, en halv minut långa, kostar vart och ett lika mycket att producera som en ordinär svensk långfilm

Men inte ens Coca-Colas slipade marknadsföring kunde göra succé av en produkt som konsumenterna i USA uppenbarligen inte ville ha...

Coca Cola – en inte alltför märkvärdig läskedryck bestående av kolsyrat vatten, socker, sockerkulör, fosforsyra, aromämnen och koffein. En knappast oumbärlig produkt (annat än vid beredande av "rom-och-cola"). Men också grunden för ett

världsomspännande företagsimperium med försäljning i 155 länder, och en symbol för USA och kapitalism, som bara överträffas av stjärnbaneret och Frihetsgudinnan.

Länder som hamnat i politisk konfrontation med USA har ofta kastat ut Coca-Cola samtidigt med USAs ambassadör. Och fler än en fabrik för framställning av Coca-Cola har tagits över av kommunistiska revolutionärer – som en symbolhandling och som vedergällning för det man uppfattat som amerikanska oförrätter.

Också för många amerikaner är dryckens symbolvärde stort: den är lika mycket *Amerika* som baseball, amerikansk fotboll, och hejaklacken i high school.

French Wine Cola

1986 fyllde Coca-Cola ett hundra år. Det var 1885 som John Pemberton, en apotekare från Atlanta, registrerade en dryck under namnet "French Wine Cola – Ideal Nerve and Tonic

Stimulant", en brygd som han blandat ihop i en trebent gryta. Namnet hade ett visst fog för sig. Drycken ska ha innehållit kokain, tillsammans med vin och en rad andra ingredienser.

Året därefter ändrade Pemberton dryckens formel. Han tog bl a bort vinet och tillsatte i stället koffein och, för smaken, extrakt av kolanöten. Samtidigt ändrades namnet till *Coca-Cola*.

Denne ansåg att de två "C-en", skrivna med ett typsnitt som då var populärt och som sedan dess ingått i dryckens varumärke, skulle göra sig bra i annonser. Drycken såldes, tillsammans med en rad andra märkliga brygder, av kringresande försäljare och sades bota huvudvärk och baksmälla.

1889 övertog en affärsman från Georgia, Asa Candler, rättigheterna till Coca-Cola. Han började sälja Coca-Cola-koncentrat till grossister, som i sin tur sålde koncentratet till apotek och kemikaliehandlare, s k drug-stores.

Där blandades koncentratet med kolsyrat vatten och såldes

glasvis. Candler kom också på idén att sälja drycken i välformade flaskor.

Han ansåg dock att den största marknaden var genom glasvis utskänkning, varför han sål-

de rättigheterna till försäljning av Coca-Cola på flaska till Benjamin F. Thomas och Joseph P. Whitehead, båda från Tennessee.

Thomas och Whitehead skapade ett nätverk av oberoende bryggare, över ett tusen 1930. Varje bryggare hade exklusiv rätt för *all framtid* att framställa och sälja Coca-Cola på flaska i sitt geografiska område. Bryggarna ägde själva varumärket Coca-Cola inom sitt distributionsområde och moderbolaget kunde inte vägra att sälja dem koncentrat.

Även för Candler, som stod för leveranserna av Coca-Cola-koncentratet, gick affärerna bra. 1919 lyckades han sälja sin del av Coca-Cola till entreprenören och bankmannen Ernst Woodruff för 25 miljoner dollar. Det visade sig dock att Candler 1899 skrivit kontrakt om att leverera sitt koncentrat till ett *fast* pris. När sockerpriset så fyrfaldigades sjönk bolagets vinst dramatiskt, och som om inte det vore nog minskade också försäljningen av Cola-koncentrat.

1921 lyckades Woodruff förhandla till sig nya villkor, som innebar att prishöjningar på socker – men inga andra ingredienser – skulle få återverka på det pris bryggerierna fick betala för koncentratet.

Fem cent flaskan

I mitten av 1920-talet fanns Coca-Cola, förutom i USA, ännu bara i Kanada, Kuba och Puerto Rico. Men Woodruffs son Robert Woodruff, som övertagit ledningen av företaget, ville testa dryckens förutsättningar även i Europa. I hemlighet, eftersom företagets styrelse motsatte sig sådana planer, lät han etablera försäljning i Europa och lyckades visa lönsamhet inom tre år. Först då informerade han styrelsen om sitt tilltag.

Under Andra världskriget översvämmades världen av Coca-Cola. Varhelst en ameri-

kansk soldat drog i fält följde Coca-Cola med. Robert Woodruff beordrade sina anställda att se till att varje amerikan i uniform skulle kunna köpa Coca-Cola för fem cent flaskan, var än han befann sig och hur mycket det än kostade företaget.

Innan kriget var slut hade de amerikanska soldaterna konsumerat fem miljarder flaskor Coca-Cola. Till att börja med levererades flaskorna via en bas på Island, men när efterfrågan

gången 1 miljard dollar.

Pepsis utmaning

1970-talet innebar två stora bataljer för Coca-Cola: Dels en *extern* konflikt med de amerikanska myndigheterna, som ville bryta upp systemet med ensamrätt för bryggarna inom respektive bryggares distributionsområde, eftersom man ansåg detta var konkurrensbegränsande. Dels en *intern* strid med bryggerierna, som ville behålla

ökade bad det amerikanska krigsdepartementet om att få bygga tio bryggerier för Coca-Cola i bl a Marocko, Kairo och Casablanca. Mot slutet av kriget fanns hela sextio anläggningar som bekostats av krigsdepartementet och som sköttes av soldater. Efter kriget övertog Coca-Cola anläggningarna helt utan kostnad.

Under 1950- och 1960-talen var Coca-Cola den stora läskedrycken. Ingen annan tillverkare kom i närheten av Coca-Colas försäljningssiffror. Den närmaste konkurrenten, Pepsi Cola, sålde inte ens hälften så mycket som Coca-Cola. 1967 översteg bolagets försäljning för första

det för dem nu mycket förmånliga prisavtalet från 1921. I en tid med stor inflation bävade företaget för den dag då deras produktionskostnader skulle var större än det pris bryggarna behövde betala.

Medan Coca-Colas ledning var upptagen med dessa konflikter passade huvudkonkurrenten, Pepsi-Cola, på att slipa sitt svärd. Med kampanjen "The Pepsi Challenge" hotade man inte bara Coca-Colas ställning som största läskförsäljare. Man lyckades också skaka Coca-Cola på ett annat plan. Genom att ställa frågan vilken dryck som var godare, lyckades Pepsi ifrågasätta Coca-Colas allra heliga-

ste: smaken på Coca-Cola, det hemliga koncentratet.

1984 var Coca-Colas försäljningssiffror endast 4,9 procent större än Pepsis. Hos de stora varuhuskedjorna ledde Pepsi med 1,7 procent.

En ny Coca-Cola

Det var i det läget som Coca-Cola tog det beslut som kom att skaka den amerikanska nationen, ett beslut som visade att företagsledningen långtifrån

förstått dryckens stora symbolvärde. Man ändrade smaken på Coca-Cola.

Den 19 april 1985 tillkännagav bolagets styrelseordförande beslutet. Men istället för att stärka bolagets konkurrenskraft gentemot Pepsi, blev den nya drycken snabbt föremål för en tilltagande proteststorm.

Under våren och försommaren fick företaget ta emot 40 000 protestbrev. Till detta kom 557 namninsamlingar, undertecknade av över 28 000 upprörda Coca-Cola-konsumenter. Antalet klagomål per telefon var i slutet av maj uppe i 8 000 om dagen.

Pressen hakade genast på. En

tidning publicerade en skämtteckning som föreställde Mona Lisa i punkfrisyr, med texten "Kan Coca-Cola ändra på sig så...". En annan tidning hade en teckning av Bill Cosby – flitigt förekommande i Coca-Colas amerikanska tevereklam – som hällde över Pepsi-cola i en Coca-Cola-burk. Tidningen *Newsday* beskrev den nya drycken som "mjukare, sötare och ett hot mot ett sätt att leva". En rubrik i *USA Today* lød: "Sötare smak för att locka Pepsi-generationen".

Pepsi Cola var naturligtvis inte sen att utnyttja kritiken mot den nya Coca-Cola. Man iscensatte ett reklaminslag, där en femtonårig flicka tittade in i kameran med orden "Varför gjorde dom det?". Varefter hon själv hon själv formulerar svaret efter att ha druckit en klunk ur en Pepsiburk: "Nu vet jag varför!"

Det bildades till och med en motståndsrörelse mot den nya drycken: Old Cola of America. Dess primus motor, en man vid

namn Gay Mullins från Seattle, blev ett återkommande inslag i radio- och TV-program, liksom i dagstidningar och veckopress. Miljoner amerikaner såg honom grimasera, räkka ut tungan och

göra "tummen ned", samtidigt som han hällde ut en burk med den nya Coca-Colan på Seattles gator. Men Mullins var bara en raden av protesterande som intervjuades i massmedia.

En sångare från Nashville spelade in en låt med titeln "Coke was it", en travestering av Coca-Colas reklamslogan "Coke is it". Singleskivan gavs ut i 7 000 exemplar som skickades till praktiskt taget alla av

USAs radiostationer. Enligt sångarens egna beräkningar ska den ha spelats i radio mer än 300 000 gånger.

Snart protesterade även bryggarna. Även om försäljningen av den nya Coca-Colan inte gick så dåligt som man kunde tro av massmedia, oroade man sig för vad som skulle kunna komma.

Mördande reklam

Coca-Cola hade lagt ned miljontals dollar och ett oändligt antal arbetstimmar på att lansera en ny produkt. Man insåg dock snart att uppgiften var dem övermäktig. Inte ens Coca-Colas slipade marknadsföring kunde göra succé av en produkt som de amerikanska konsumenterna uppenbarligen inte ville ha.

Den 11 juli, knappt tre månader efter införandet av den nya Coca-Colan, kastade företaget in handuken och tillkännagav att den gamla Coca-Colan skulle komma tillbaka under namnet Coca-Cola Classic, ett tillkän-

nagivandet som kom att toppa de stora TV-bolagens kvällsnyheter. Coca-Cola Classic, originalet, skulle säljas parallellt med den nya Coca-Colan och Cherry Coke.

Äventyret med den nya Coca-Colan kunde ha blivit ett hot mot företagets fortlevnad. Men tack vare att man snabbt vände på klacken kunde fiaskot vändas till en framgång. Snart visade det sig att försäljningen av originalet vida överträffade den nya Coca-Colans försäljningssiffror. I vissa områden var förhållandet 9 till 1, till originalets fövör.

Återinförande av originaldrycken fick företagets aktier att gå upp med hela 35,5 procent. Och marknadsundersökningarna, som under våren visat att Pepsi var den populäraste läskedrycken, visade nu åter siffror till Coca-Colas fördel. □

Källa: Thomas Oliver: The Real Coke, The Real Story. Elm Tree Books, London 1986

BREV TILL CONTRA

Försäkringsproblem?

Jag vet att många Contra-läsare blivit utsatta för hårdhänta skaderegleringsmetoder från svenska försäkringsbolag sedan de fångats i de finstilta fallgroparna.

Som en av Sveriges mest aktiva medborgarrättskämpar har jag de senaste tio månaderna bombarderat, först försäkringsbolagen, sedan försäkringsinspektionen, därefter JO och till sist regeringen, med över 100 skrivelser, där jag med många exempel avslöjat hur hårdhänt bolagen far fram – speciellt mot små försvarslösa försäkringskunder.

Nu är en beredning på gång för att utarbeta en ny skaderegleringslag som skall kringgärda bolagens möjligheter att köra över kunderna.

Har Du försäkringsproblem vänd Dig till mig. Jag har vunnit ett flertal av massme-

dia mycket uppmärksammade fall och hjälper Dig gratis att få Din rätt tillgodosedd. Skriv till mig på Stigaregatan 4B, 793 00 LEKSAND, eller ring 0247-138 16 både dagtid och kvällar.

Eric af Wetterstedt.

Libanons tragedi

Libanons tragedi har blivit synligt vid de våldsamma striderna mellan olika kristna styrkor i Öst-Beirut. Tidigare – och i andra delar av landet – har liknande strider utkämpats mellan olika muslimska grupper. Palestinska grupper har också varit involverade – på olika sidor. Libanon ligger sönderskjutet i ruiner, och få kan se någon ljuspunkt för Libanons hårt drabbade folk.

Den s k fredsplanen från i fjol höst – som

favoriserar den syrisk ockupationsarmén – har visat sig vara en återvändsgränd för Libanon. Den har inte lett till fred och försoning – snarare motsatsen. Det enda som på sikt kan skapa fredliga förhållanden och möjligheter för ett återuppbyggande av den libanesiska staten är ett fullständigt tillbakadragande av alla utländska trupper från Libanon – syrisk, iranska och israeliska.

Syrien har en armé på 35 000–40 000 man i Nord- och Öst-Libanon, som det hittills har visat sig omöjligt att få ut ur landet, trots ihärdiga uppmaningar från tre Libanesiska presidenter. Här ligger en enorm uppgift för det internationella samfundet, nämligen att få till stånd ett avtal om fullständigt syriskt tillbakadragande från Libanon.

Fred, frihet och nationell oavhängighet för Libanons folk uppnås nu – som tidigare – bara genom ett fullständigt och villkorslöst tillbakadragande av alla utländska trupper från libanesisk jord.

Nils Tore Gjerde

SVERIGE-NYTT

Contras notisavdelning har sammanställts av Carl G. Holm. Den innehåller sammanfattningar och kommentarer till händelser i världen. De källor som refereras är inte direkt citerade, utan texten är sammanfattningar av originalkällan, försävt inte annat markerats med citationstecken.

Flygplanskapningar

är normalt synnerligen otrevliga händelser. Men det finns två slags flygplanskapningar. Sådana där terrorister skaffar sig kontroll över ett flygplan för att driva utpressning mot något land och sådana där en enskild person vill komma ut ur ett land som förnekar sina medborgare elementära rättigheter, som att lämna landet. I det senare fallet är det ofta regimen som är att likna med en terrorist.

I Sverige görs det sällan skillnad mellan de två formerna av flygplanskapningar. Det har t o m förekommit att en lettlandare som "lånade" ett enmotorigt besprutningsflygplan och ensam flög till Gotland har kallats för "kapare".

Olika befattningshavare gör glatt uttalanden om saker de inte har en aning om. Vice ordföranden i Svensk Pilotförening, Per Olsen, förklarade t ex i somras i anslutning till de sovjetiska flygplanskapare som kom till Sverige och Finland att det måste finnas andra sätt att ta sig ut ur Sovjet. När Contra frågade honom hur, blev han svaret skyldigt. Vanliga sovjetiska medborgare saknar fortfarande rätten att resa till Väst.

En annan som uttalade sig utan att veta vad hon talade om var Lena Hjelm-Wallén, tjänstgörande stats- och justitieminister vid tillfället. Hon hävdade att Sverige skrivit på en internationell konvention som förpliktade oss att lämna ut kaparna för att de skulle dömas i Sovjet. Sverige har skrivit på en internationell konvention om flygplanskapning, där vi åtagit oss att antingen lämna ut kaparna för lagföring i utgångslandet eller att lagföra dem i Sverige. Det har ju nu också blivit så att en av de tre flygplanskaparna från i somras kommer att dömas av svensk domstol.

Ett tredje häpnadsväckande uttalande gjordes på ledarplats i Svenska Dagbladet. Förhoppningsvis var det en semestervikarie som begick fadäsen att säga att Sovjet

inte längre var ett odemokratiskt land.

Svensk feghet

Efterlevande efter de dödade vid terrordådet mot Pan Am jumbojet över Lockerbie i Skottland anklagar Sverige för feghet. Offrens anhöriga har bildat en organisation som kraftigt kritiserat den svenska regeringens utvisning av fem palestinier i somras. De fem utvisades till Syrien, där de aldrig kommer att ställas inför rätta för sina brott. Jim Swire, som är talesman för de anhörigas organisation, menar att Sverige inte vågar vidta de rättsliga åtgärder som borde vidtas mot de fem, för att slipa ifrån problem med andra palestinska terrorister framöver. Swire har också kritiserat att den driftige åklagaren Ulf Forsberg kopplades bort från ärendet. Han ersattes med en mjukare man som enligt Swire gick terroristernas ärenden.

Verklighetens bild – och Invandrarverkets

Stockholms läns landsting försökte i somras lösa den årliga sjukvårds krisen genom att rekrytera personal i Polen. 1 100 polacker anställdes, men Invandrarverket i Norrköping förklarade att AMS berättat för dem att det fanns svenska arbetslösa som ingenting hellre ville än att arbeta på sjuk-

husen i Stockholm. Bara 96 polacker fick arbetstillstånd. Stockholms landsting lyckades aldrig hitta de 1 000 arbetslösa svenskarna, som kanske gömde sig i någon garderob hos AMS. Sjukhusen fick som vanligt stängas till vissa delar under sommaren och patienterna kastades ut.

Kollektivtrafiken livsfarlig

Under tioårsperioden fram t o m 1988 avled 58 fotgängare i Göteborg på gator och olyckor med personbil. 26 dog i olyckor med spårvagn. Det finns 250 000 personbilar och 300 spårvagnar i Göteborgsområdet.

Svensk utrikespolitik avslöjad

Danmarks främsta tidning, Berlingske, har granskat svensk utrikespolitik på ett lite speciellt sätt. Tidningen har tittat på svenska utrikesdepartementet pressmeddelanden. Under 1989, året då muren och diktaturerna föll, kom inte ett enda pressmeddelande om Östeuropa från svenska UD. Under början av 1990 hann man dock med tolv stycken. Under samma tid avlossade dock UD inte mindre än 36 pressmeddelanden om Latinamerika.

Kalsongresa till Kina

Svenska regeringen avskaffade 1989 alla importrestriktioner på textilvaror. För att sänka priserna för konsumenterna. Det lyckades. Men säg den politiska välvilja som varar mer än ett halvår? I våras reste en rad svenska delegationer från Kommerskollegium på besök till Peking, Kuala Lumpur och Istanbul för att förhandla om

begränsningar i exporten av kalsonger och trosor. Och nu är det återigen förbjudet att importera billiga underkläder. Priserna har snabbt gått upp med 20 procent. Hela pris-skillnaden betalas av de svenska konsumenterna. Och den tillfaller oavkortat de smarta affärsmän i Hongkong som handlar med tillstånden. Den svenska tekoindustrin har inga produkter som konkurrerar med de förbjudna kalsongerna.

Korvbyråkrater i Växjö

I Sydsverige har man i flera år importerat den röda danska korven, winerpølse. Sakta har den röda faran smugit sig upp i landet. Men i Växjö blev det stopp. Rättrådiga byråkrater upptäckte att winerpølsen innehöll sojamjöl som bindemedel och enligt svenska förordningar skall wienerkorv ha potatismjöl som bindemedel. Nu är det tills vidare stopp på importen. Danska ambassaden har protesterat, men det hjälper inte. Ett år kommer de svenska korvbyråkraterna att behöva för att pröva ärendet i sitt fulla djup.

Byråkrater och bönder

I Sverige finns det 100 000 jordbrukare. Av dem är det bara 40 000 som försörjer sig helt på jordbruket. De övriga har jordbruket vid sidan av en anställning av något slag. Det finns alltså bara 40 000 riktiga bönder i landet. Jordbruksbyråkratin i lantbruksnämnder, länsstyrelser och liknande sysselsätter ungefär 20 000 personer. Och bara vid Ultuna lantbruksuniversitet finns det 4 000 anställda. Inte undra på att svenska livsmedel är dyra.

Vänsterns död

När kommunismen rasar ihop i Östeuropa får det återverkningar också i Sverige. Men märkligt nog inte i den svenska väljarkåren. Däremot märks vänsterns sammanbrott i konkursdomstolarna. Tidningen *Gnistan*, Sveriges Kommunistiska Partis, sedermera Solidaritetspartiets, tidning utkom med sitt sista nummer i december 1989. Avvecklingen av verksamheten slutade i juli med att Tidningen *Gnistan* AB förklarades i konkurs av Sollentuna tingsrätt. Samma öde väntar nu *Ny Dag*, sedan Vänsterpartiet sagt att man inte skall skjuta till mer pengar. *Gnistan* var vid sitt frånfalle nere i en upplaga på 1 000 exemplar.

Kor på grönbete?

Regeringen har förklarat att svenska koror mår bäst av att få beta utomhus. Därmed har införts förbud mot att ha kreatursbesättningar instängda året runt i ladugården. Det går dock att få dispens. En av de gårdar som omgående sökte dispens var statsministerns eget Harpsund, där det finns 130 kor.

Försäkringskassan vill ha kvar onödiga sbyråkrater

Contra har under lång tid kritiserat förhållandet att försäkringskassan har 3 000 anställda som administrerar sjukpenningar som företagen sedan har samma problem att dra av på sina löneutbetalningar. Eftersom företagen ändå betalar försäkringsavgifter som täcker kostnaden är det naturligtvis rationellt att företagen själva betalar sjukersättning direkt till de anställda. Det här är synpunkter som faktiskt kommit ända fram till riksdagsbeslut. Så nu får försäkringskassorna 3 000 personer över (ja, Riksförsäkringsverket har förstått kommit på att det inte var 3 000 utan bara 2 300 som arbetade med de här onödiga uppgifterna). Nu skall dock ingen tro att skattebetalarna skall få glädje av den här stora rationaliseringen. Nej Riksförsäkringsverket föreslår att 2 000 av de 2 300 tjänsterna överflyttas till annan "angelägen" verksamhet inom Försäkringskassan. Och för säkerhets skull vill RFV gärna behålla pengarna för de sista 300 tjänsterna också. Istället för att betala ut lön vill man satsa resurserna på utbildning av de kvarvarande byråkraterna.

Det kanske kan tilläggas att försäkringskassorna själva har ovanligt sjuk personal. Sjukfrånvaron är 8,7 procent, vilket är

åtskilliga procentenheter över motsvarande kontorsarbete på den privata marknaden. På det centrala RFV var den genomsnittliga sjukfrånvaron 1988/89 27,8 dagar, vilket är ett par dagar högre än riksgenomsnittet för alla typer av arbeten (25,3). Inom kontorsyrkena ligger dock sjukfrånvaron normalt betydligt lägre än inom övriga verksamheter.

Ytterligare en lågprisbutik stoppad

En av förklaringarna till Sveriges höga matpriser (bara Norge har dyrare mat i Europa) är att svenska kommuner har planmonopol som gör det möjligt att stoppa konkurrenter som erbjuder för låga priser. ICA, Vivo och Konsum samarbetar nära med politikerna för att motarbeta fristående köpmän. Vi har tidigare berättat om en rad fall där kommunerna förbjudit lågprisbutiker att driva verksamhet. Ytterligare ett fall rapporteras nu från Munkedal i Bohuslän. Butiken KB Cash har stoppats. Saken blir extra pikant av att en av de ansvariga politikerna i byggnadsnämnden och kommunstyrelsen också sitter i styrelsen för Konsum Bohuslän-Alvsborg. Konsum har en stor livsmedelshall i Munkedal, som skulle bli lidande av den planerade lågprisbutiken. Näringsfrihetsombudsmannen skall nu undersöka om styrelseledamoten i Konsum inte varit jävig när han var med och stoppade konkurrenten.

Vad säger han nu?

"Såväl Sovjetunionen som länderna i Östeuropa har genomfört en snabb industrialisering och har en hög bruttonationalprodukt. Det finns åtskilligt att invända mot systemet i dessa länder, men de bevisar ovedersägligen att kapitalismen inte har monopol på att skapa materiellt välstånd" (Ingvar Carlsson i boken "Vad är socialdemokrati?", 1974)

Dyr sprit ökar mest

Alkoholkonsumtionen ökade mellan 1984 och 1988 med följande tal: Finland 12 procent, Sverige 6 procent, Norge 5 procent och Island 5 procent. Danmark som har en helt annan, liberal kontinental syn på alkohol hade oförändrad alkoholkonsumtion under samma tid. Inom EG var det faktiskt bara Storbritannien som ökade alkoholkonsumtionen (med 7 procent). I flera av EG-länderna uppmättes minskningar.

(Finländsk text-TV)

UTLANDS-NYTT

Kamp mot kårobligatoriet

Studenten Robert Halfon vid Exeter-universitetet har, med stöd av *The Freedom Association*, gått till Europadomstolen för att få prövat om han verkligen måste vara med i studentkåren för att få studera vid universitetet. I Storbritannien är mer än en miljon studenter berörda av ett kårobligatorium, som är snarlikt det svenska.

Det var genom ett mål inför Europadomstolen som *The Freedom Association* lyckades få slut på användning av organisationsklausul i brittiska statsföretags kollektivavtal. I ett viktigt domslut förklarade Europadomstolen att det var ett brott mot de mänskliga rättigheterna, sådana de fastlagts i Europakonventionen, att de brittiska statsjärnvägarna enligt kollektivavtal med facket krävde att alla lokförare skulle vara fackföreningsmedlemmar. Idag är det fritt att stå utanför facket i alla brittiska statsföretag.

Inflationsrekord i Peru

Alan Garcia var under många år de svenska socialdemokraternas favoritpresident i Latinamerika. Han avgick tidigare i år och ersattes av Alberto Fujimori. Det går nu att sammanfatta Garcias ekonomiska politik. På fem år har inflationen uppgått till sammanlagt 1,7 miljoner procent! Det var inte underligt att Garcias socialdemokratiske parti var helt chanslöst i valet.

Sydafrika ökar handeln

Trots allt tal om sanktioner mot Sydafrika ökar den sydafrikanska handeln kraftigt. Mellan 1985 och 1988 ökade Sydafrikas export till EG med 90 procent och för 1989 uppskattas ökningen vara ytterligare 40 procent. Den totala sydafrikanska handeln ökade från 150 miljarder kronor 1986 till 235 miljarder 1989.

Italien har nu lättat på handelsrestriktionerna, EG väntas häva investeringsförbudet i oktober och Danmark har återigen höjt nivån på sitt sändebud i Pretoria till ambassadör.

Det är bara Sverige som står utanför den internationella öppningen för Sydafrika. Här lade nyligen en statlig utredning fram förslag om ytterligare sanktioner mot Sydafrika...

Nelson Mandela är dock förvisso inte den man som skulle kunna leda ett Sydafrika i rätt riktning. När han tidigt i somras besökte USA uttalade han sitt stöd för Yassir Arafat, Fidel Castro och Moammar Khadaffi. De svarta i Sydafrika som levat under förtryck så många år är förvisso värda ett bättre öde än Nelson Mandela. Det kan tilläggas att det sydafrikanska kommunistpartiet avslöjat att nio av partiets 22 man starka ledningsgrupp också ingår i ANCs 35 personer stora verkställande utskott. Det är fullt möjligt att också några av de 26 övriga i ledningsgruppen är medlemmar i kommunistpartiet.

Förbjuden frukt

I Norge är tobaksreklam förbjuden. Där röker 36 procent av alla 15-åringar. I Schweiz finns det inga restriktioner alls för tobaksreklam. I Schweiz röker bara åtta procent av 15-åringarna.

Jordbävningen i San Francisco

gav ett belysande exempel på hur det är när myndigheterna griper in. När Nimitz Freeway rasade ihop i Oakland ryckte genast förbipasserande och i närheten boende in, för att med hjälp av stegar och truckar rädda dem som var fastklämda. På en halvtimme hade 50 personer räddats genom dessa privata initiativ. 90 minuter efter olyckan kom de lokala myndigheterna brandkår på plats. Det första den gjorde var att rensa området på hjälpande människor och sätta upp avspärningar, för att hindra dem som ville hjälpa till utan att vara

utsedda till det av de lokala myndigheterna.

(Reason Magazine, Santa Monica)

Generösa Kuwait

har genom åren backat upp bl a Irak och PLO. Irak fick låna 10 miljarder dollar räntefritt under kriget mot Irak. Nu försöker Saddam Hussein smita från amorteringarna. Också PLO har kunnat inkassera hundratals miljoner dollar i årligt stöd från Kuwait. PLO-chefen Yassir Arafat tackar genom att ställa upp på Iraks sida. Världens värsta terrorist,

Illich Ramirez Sanchez, oftast kallad Carlos eller Schakalen, fick stöd från Ungern. Det har avslöjats sedan de ungerska arkiven öppnats efter demokratiseringen i landet. I arkiven hittade man ett brev där

Sanchez tackade kommunistpartiets ledare Janos Kadar för all hjälp han fått av ungerska staten, särskilt i form av en fristad när han var jagad för terrordåd i Väst i slutet av 1970-talet. Ytterligare uppskattningsvis 35 medlemmar i Carlos liga uppges av ungerska tidningar ha haft en fristad i Ungern under samma tid.

(International Herald Tribune, Paris)

Ingen arbetslöshetsersättning i Australien

Den australiensiska socialdemokratiske regeringen under Bob Hawke har nyligen beslutat att avskaffa den

statliga arbetslöshetsersättningen. Finansminister Paul Keating förklarar att åtgärden riktar sig mot de arbetsovilliga som nu lever gott på skattebetalarnas bekostnad. Keating räknar med att staten ska spara en miljard kronor om året och att en tredjedel av de arbetslösa kommer att börja arbeta när de nu inte längre får något stöd.

(Finansstämningen)

Diktatorn som begick självmord

Augusto Pinochets företrädare som chilensk diktator, Salvador Allende, begick som bekant självmord på kanten av sin swimmingpool när den chilenska krigsmakten tog makten från den man som en gång var demokratiskt val, men som under de sista månaderna styrde landet i strid mot författningen, parlamentet och högsta domstolen. I vänsterkretsar har man länge hävdat att Allende dödades av Pinochets

trupper. Nu kan äntligen sanningen sägas av dem som inte kunnat tala fritt i diktaturens Chile. Det är Allendes privatläkare, som själv var ögonvittne till händelsen, som bekräftar att Allende begick självmord.

Privatisering i Argentina

Den argentinska regeringen har börjat sälja ut statliga företag i stor skala för att sanera sina eländiga finanser. 1 000 mil argentinska vägar har överlämnats till privata företag, för att staten skall slippa betala vägunderhållet. Kraftbolag, inklusive landets enda kärnkraftverk, Atucha, är till salu. Det statliga flygbolaget Aerolinas har sålts (SAS var en av spekulanterna, men spanska Iberia tog hem den affären). Också televerket har sålts till spanska och amerikanska intressen. Statens intäkter av de här affärerna används huvudsakligen till att minska de argentinska utlandsskuldena.

(Dagens Industri)

Privatisering i Moskva

Moskvas stadsfullmäktige har fattat principbeslut om ett av de största privatiseringsprojekten någonsin i något land. Det gäller att privatisera 3 miljoner hyreslägenheter. Hur det skall gå till är inte klart än, men en man Vid Alexander Osovsov har fått i uppdrag att utarbeta mer detaljerade planer. I Stockholm motsätter sig stadsfullmäktige så gott som varje försök att göra om en aldrig så liten hyresfastighet i innerstaden till bostadsrätter.

Flykten från Hongkong

Inför kommunisternas maktövertagande 1997 har redan börjat. Hongkongs regering uppskattar att 55 000 människor kommer att flytta utomlands i år. Privata uppskattningar ligger betydligt högre. En opinionsundersökning har visat att 30% av befolkningen kommer att försöka lämna Hongkong innan 1997. Det är två miljoner människor! Flera miljoner av dagens Hongkong-bor är flyktingar undan det kommunistiska förtrycket i Kina.

Ute att vara med i facket

Fackföreningar tillhör alltmer en svunnen tid i den utvecklade industrivärlden. I nya branscher som t ex data finns det knappast några fackföreningar alls, medan fackföreningarna överlever i branscher som är på tillbakagång. I USA är t ex stål- och bilindustrin liksom järnvägsbolagen kända för sina starka fackföreningar. I stort sett i hela

Västvärlden har den fackliga organisationsgraden sjunkit. Det finns enligt en färsk sammanställning i The Economist bara två undantag. Sverige och Danmark (och möjligen Finland). Det är samtidigt dessa tre länder som har den högsta organisationsgraden av alla, 80 procent i Finland och nära 90 procent i Sverige och Danmark.

1970 var 31 procent av USAs arbetare fackligt organiserade. I slutet av 1980-talet var siffran nere i 17 procent. Tillbakagången skulle ha varit ännu skarpare om man nöjde sig att titta på det privata näringslivet. Inom statlig verksamhet har organisationsgraden inte sjunkit lika raskt. Också i Japan, Storbritannien, Nederländerna och Italien har organisationsgraden sjunkit kraftigt.

Det skall understrykas att de amerikanska fackföreningarna varit mycket framgångsrika när det gäller att driva igenom lönekrav åt sina medlemmar. Företag med kollektivavtal hade 20 procent högre lönenivå än företag utan kollektivavtal. Men följden har blivit att företag utan kollektivavtal är mer konkurrenskraftiga och växer snabbare, medan de företag som har kollektivavtal får svårigheter och tvingas till neddragningar och avskedanden.

UNITA,

den angolanska befrielse rörelsen under Jonas Savimbis ledning var för ett år sedan hårt pressad av den kommunistiska regimens offensiv. Det verkar som om

UNITA nu tagit sig ut ur greppet och tvärtom kunnat gå till offensiv igen. Framförallt har UNITA genomfört en hel rad operationer nära huvudstaden i Luanda i nordväst. UNITAs traditionellt starka område ligger i sydöstra Angola, där bl a UNITAs tillfälliga "huvudstad" Jamba ligger. Den relativa tillbakagången för kommunistregimen i Luanda kommer samtidigt som de kubanska trupperna är på väg ut ur landet. De uppgick tidigare till 60 000 man, men är nu nere i drygt 10 000 man. De sista kubanska styrkorna beräknas lämna landet nästa år.

Kuba har skickat sina soldater till Angola på Sovjetunionens uppdrag och det är Sovjet som har stått för största delen av kostnaderna. När Sovjet inte längre betalar – och dessutom vill ha marknadspris för sin oljeexport till Kuba – har Fidel Castro inte längre råd att ha soldater i Angola.

Finland har färre arbetsskador

Kostnaderna för olycksfall i arbetet är betydligt lägre i Finland jämfört med Sverige. Den finländska arbetsskadeförsäkringen lägger större vikt vid skadefrekvensen hos olika arbetsgivare. I Sverige betalar alla företag lika höga avgifter, oavsett om verksamheten är riskfylld eller ej. I Finland belastas företag (över en viss storlek) med en avgift som beror på hur många olyckor som inträffar. Resultatet har alltså blivit färre olyckor och lägre kostnader i Finland

GRU, Sovjets hemliga underrättelsetjänst.

Spion. Enligt Haagkonventionen av 1907; den som hemligen och under falsk förevändning i en krigsförändes operationsområde insamlar eller söker insamla underrättelse i avsikt att meddela den åt motparten.

Militärt spioneri, liksom industrispionage, pågår för fullt även under fredstid – trots stormakternas tal om fred och nedrustning. Stockholm är centrum för det internationella spionaget, främst från Sovjetunionen. På sovjetiska ambassaden opererar agenter från GRU; den militära underrättelseorganisationen och KGB; den hemliga polisen.

KGBs organisation är välkänd. Den politiska, hemliga polisens uppgift är att ansvara för den inre säkerheten, avslöja statsfientlig verksamhet, uppsåra och oskadliggöra fiender till Sovjetstaten, försvara kommunistpartiet och dess ledare samt garantera regimenens fortbestånd.

Organisationen, som grundlades av Lenin för att bekämpa revolutionens fiender, utvecklades under Stalin till diktatorns egen terrororganisation under namnet NKVD.

KGB har till sitt förfogande, förutom ett omfattande internt och internationellt agentnät, också specialutbildade polistrupper för inre bevakning, som sätts in vid politiska oroligheter. Först när situationen övergår till regelrätt uppror anlitas militära förband, bestående av unga värnpliktiga, stationerade långt från orosplatsen. Dessa rekryter vet ingenting om de olika delrepublikerna. De lyder endast order.

De två organisationerna är underställda Kommunistiska partiets centralkommitté, som i sin tur lyder under den mäktiga politbyrå, vars högste chef är Michail Gor-

batjov. I hans nyligen upprättade tioman-naråd ingår cheferna från KGB och GRU.

För två år sedan flydde den sovjetiske diplomaten, handelsrådet vid Sovjets ambassad i Aten, Sergeij Bochhane. Han sökte asyl på amerikanska ambassaden. Ett år senare följde den nyutnämnde diplomaten och chefen för Sovjets handelskommis-sion Victor Gundarev exemplet och över-lämnade sig tillsammans med ambassadens kvinnliga sekreterare Galina Grunova till amerikanerna. Alla tre var officerare i GRU – Bochhane överste, Gundarev överstelöj-tant och Grunova kapten – tillhörande Försvarsdepartementets centrala underrät-telsedirektion eller Sovjetiska arméns generalstabs underrättelseorganisation.

Övervaka armén

GRU har till uppgift att övervaka och kontrollera arméns, flottans och flygets officerare, i synnerhets befällets politiska lojalitet till kommunistpartiet och regimen.

Efter Andra världskriget utökades organi-sationens befogenheter till att omfatta politisk kontroll över hela försvarsmakten. Under 1950-talet inleddes GRUs interna-tionella verksamhet som spionorganisation med agenter över hela världen.

På varje sovjetisk ambassad, generalkon-sulat och konsulat opererar GRU-office-rare. De är upptagna på ambassadens per-sonallista som femte sekreterare, am-bassadvaktmästare, trädgårdsmästare, chaufförer, servitörer/servitriser eller som barnsköterskor. Deras chef har många gånger högre rang än ambassadören.

GRU har sin egen utbildningsväg med egna högskolor vid sidan av den ordinarie militära utbildningen, egna truppförband, egen generalstab och egen överbefälhava-re. Högkvarteret ligger som sig bör i Mos-kva, i anslutning till den gamla flygplat-sen Chodinka. Här finns förutom GRU Flygvapnets militärakademi, Institutet för flygforskning, och andra militära institu-

Tidningsutklipp – från i år – visar att Sovjetunionens spionverksamhet alltjämt fortgår.

tioner. Strax intill högkvarteret ligger ett femton våningar högt hus som inrymmer bostäder för GRU-officerarna och deras familjer.

Högkvarteret omges på tre sidor av flygfältet, ständigt bevakat av tungt beväpnade säkerhetsstyrkor. Det förbjudna området är helt isolerat från omvärlden, avspärrat med taggtråd och en tio meter hög betongmur. Endast en smal passage leder fram till huvudporten. Innanför muren ligger Sovjetunionens hemligaste högkvarter, ett niövåningshus, vars fönster vetter inåt en stor gård. Hela byggnaden bevakas av TV-kameror och elitförband utrustade med hundar.

GRUs inre kärna består av 5 000 under rättelseofficerare av olika militär grad – från kapten till generaler, alla specialutbildade. Förutom akademiska examina i psykologi, historia och språk har samtliga militära meriter i högre befälsföring.

Den konventionella undervisningen består av: analys av olika underrättelsekällor, militär- och diplomatrapporter, studier av främmande makters försvarsindustri, försvarsväsen, avlyssning av utländsk

radio, chifferforcering, koder, granskning av utländska militära facktidsskrifter samt tekniska och ekonomiska publikationer, utvärdering av rapporter från "illegalister" (agenter som arbetar utomlands under falsk täckmantel), studier av utländsk press etc.

GRU-agenter är också verksamma inom: sovjetiska institutioner i utlandet, kulturcentra, ideella föreningar – t ex olika typer av vänskapsförbund – Intourist, Acroflot, TASS-agenturer m m.

Utvisningar

Utmärkande för Sovjetstatens ambassader är överrepresentationen, som flerfaldt överskrider det normala behovet för diplomatisk verksamhet.

För några år sedan utvisade USA hälften av Sovjets FN-personal, vilka anklagades för underrättelseverksamhet. Av 275 anställda var 140 GRU-officerare och 35 KGB-agenter.

1987 utvisade franska regeringen två ryska ambassadtjänstemän, anklagade för grovt spioneri mot franska militära mål (kärnvapenförsvaret). Av spionerna var Juri Krivisov generalmajor, och Andrej An-

drovsov överste i GRU.

I mitten av 1980-talet uppmanade brittiska regeringen 77 sovjetiska tjänstemän vid ambassadens handelskommission att lämna landet. De anklagades för militärt spionage mot brittiska och amerikanska anläggningar och för industrispionage.

Före arméchefen Erik G Bengtsson besökte för en tid sedan Sovjetunionen på inbjudan av armégeneralen Valentin Ivanovitj Varennikov, högste chef för Röda arméns markstridskrafter.

Bengtsson möttes av stor vänlighet och öppenhet. Han besökte tre militära utbildningsanstalter och sammanträffade med överbefälhavaren och andra höga officerare. Vid hemkomsten uttalade sig generalen och påpekade bl a att det är politiska officerare som genomsyrar den militära apparaten.

"De finns i varje bataljon och regemente, på varje kompani och division. De ansvarar för politisk fostran och har en egen utbildningsväg, egna högskolor vid sidan av den militära utbildningsapparaten. De hat till och med egen överbefälhavare". □

Av Johan Linder

Tallinn i juli 1990.

Det är disigt och regnigt när den sovjetiska lottsbåten smyger upp på vår högra sida och följer oss in i Tallinns hamn. Klockan är 8:30 tisdagen den 24 juli. Jag följer med stora, nyvakna ögon båten från min förstaklasshytt.

"Jag är i Sovjet", tänker jag och blickar upp mot den gula hammaren och skäran som avtecknar sig mot båtens röda skorsten.

Det var tur att jag inte sa det där om Sovjet högt till den guide som sedan under förmiddagen visade oss genom Estlands huvudstad Tallinn.

Guiden var en fräck, nittonårig sommarvikarie vid namn Hannes Königsberg. Sovjet ville Hannes knappt kännas vid. *Estland*, betonade han med ef-

tertryck, hette det land där vi nu befann oss.

Hannes kan allt om sitt Estland. Han griper tag i bussmikrofonen och berättar så mycket han orkar om gamla estniska författare och personligheter,

Hannes, den nittonårige guiden, betonar att Estland heter det land där vi befinner oss.

och ibland när orden rinner ur honom fyller han ut tiden med att berätta hur dåliga sovjetiska sjukhus är.

"Där dör man", konstaterar han torrt. Och rättssystemet är lika dåligt, fyller han i lite senare, ty skulle man döda en annan människa är straffet lägre än om man begår allehanda "brott" mot Staten. Svartjobb ger femton års fängelse, medan mord bara ger åtta år.

Det är alltså bättre att döda en människa!, avslutar Hannes och förväntar sig en suck av häpnad från passagerarna.

Men svenskarna i bussen bara skruvar på sig till svar, ty de verkar synnerligen besvärade av att den här mannen håller torgmöte istället för att berätta om

gammal estnisk kultur. Det har säkert aldrig föresvävat dem att Hannes själv, i kraft av sin imponerande kampvilja för sitt lands frihet och oberoende, är gammal estnisk kultur av finaste märke.

Estnisk folkmusik

För även om inte alla ester har lika välsmorda munnar som Hannes, finns det hos de flesta av dem en stark frihetskärlek, som alltid på något sätt går att locka fram.

Fem gatamusikanter, t ex, kan göra mycket för att få deras känslor att svalla. Musikanterna står på en gata upp till det stora Rådhusorget, där jag promenerar med Hannes på sena eftermiddagen efter den officiell-

la guidningens slut.

När vi kommer dit har de precis börjat sjunga välkända estniska folkmelodier till dragspel och mandolin, och texterna är nya och laddade med aktuell politik (det sista berättar Hannes). Snabbt samlas folk runt spelemännen. Gamla gummor gråter, människor sjunger entusiastiskt med och de som inte har tid att stanna öser ner pengar i musikanternas kollekthåv.

Ett litet sus utbryter när jag går fram och lägger i två tior. Västvaluta är omåttligt populärt, liksom västerlänningar. Jag blir sedan inte mindre populär av att jag går runt och fotograferar och med bandspelaren tar upp ljud av det som händer. Detta ger draghjälp åt den spontana sångkören, som både sjunger lite högre och sträcker på sig i hopp om att få visa sin längtan till frihet på bild för någon i väst.

Nu tar han korten hem till sitt land, tänker de, och så får de se där hur eländigt vi har det (de skulle bara veta vilket land jag far hem till).

Politiska partier

Det är nämligen till en början en ren chock att komma till Estland och Tallinn. Rivningskvarteren i staden avlöser varandra och den bäst bevarade byggnaden torde vara den medeltida fästningen i Gamla Stan. På gatorna kör man veteranbilsrally med uråldriga lastbilar och personbilarna är de sedvanliga stinkande sovjetkopiorna av Fiat. Men de tillåts minsann inte smutsa ner stadsluften i onödan, för Moskva har infört en bensinransonering för esterna som innebär att de kan köpa högst 20 liter i månaden. Även sådant som föreningar vill Sovjet nämligen ombesörja själva åt våra östersjögrannar. Det har ryssarna gjort också, genom att dumpa sitt avfall en bit ut i vattnet vid Estlands kust.

Bilderna från gatan, där esterna sjunger ut sitt rop på hjälp,

På Rådhusplatsen står en representant för Estlands demokratiska union.

ljuger alltså inte. Men vad ropar de då på, mer konkret? Politiska partier? Ja, självklart måste man börja någonstans. Men partier finns redan, för jag träffar under en annan promenad och nu utan Hannes en representant för Estlands demokratiska union. Hon står uppe vid den tidigare omnämnda Rådhusplatsen och håller i den (i skönhet oöverträffade) estniska flaggan, som vajar i vinden medan hon grälar med representanter för ett antiparti, som vill ha rättigheter för älgar.

Det faktum att dessa partier numera tillåts stå där öppet och puckla på varandra är självklart ett tecken på att Estland är på

rätt väg. Samtidigt verkar det som om många vanliga ester har insett att det inte är just det här inslaget i den västliga kulturen, alltså partier, som kommer att renovera deras hus och producera renare och bättre bilar.

Mer kapitalism

Eller för att uttrycka saken som servitrisen i en av hotell Virus barer gör: "We want more capitalism!" (Nu har jag förflyttat mig i tiden till någon av kvällarna under mitt tre dagar långa besök i Estland.)

Kvinnan, som står bakom bardisken och ser ut som vilken trebarnsmamma som helst, svarar faktiskt så på min fråga om

vad hon tycker om självständighetsrörelsen. Jag tjarar vidare och frågar om det inte blivit lite friare de senaste åren?

"Yes, but we want more... more capitalism!", säger hon nästan lite irriterat och trött, som om bara en naiv turist som jag inte förstod detta.

Och när den här kvinnan säger att hon vill ha mer kapitalism, då förstår man ju att hon inte avser att hon vill öka trafiken av de prostituerade som dagligen trampar henne på tårna här i hotellbaren, i iver att hinna ikapp kunderna och få tag på västvaluta.

För henne handlar kapitalismen om att helt enkelt få leva, och att bli tilldelad de ekonomiska operationsytor som äntligen gör det möjligt för henne och hennes folk att kunna andas utanför den egna lägenheten.

När de fått dessa operationsytor börjar uppröjningsarbetet. Det kan ta tid det också. Men har man väntat på friheten så länge som esterna är det mer sannolikt att det skulle bli en explosion i välstånd. Och det är inte då, när de har fått friheten, som vi på gammalt bussigt svenskt manér behöver komma till undsättning och skeppa över mikroågsugnar och videoapparater. Det är nu, genom att arbeta för deras frihet och självständighet, som vi ska hjälpa dem att få förutsättningar att skapa dessa saker själva. Ty friheten är i sig ett smörgåsbord.

Fem gatumusikanter spelar och sjunger välkända estniska folkmelodier, men texterna är nya och laddade med aktuell politik.

Marknadskrafterna avskaffar apartheid

Marknadskrafternas fria spel har alltid motverkat de vitas överhöghet och därför har marknadsekonomin alltid motarbetats av apartheidens anhängare.

Rasism och kapitalism har länge setts som apartheid-systemets grundpelare. De har stött varandra och tillsammans backat upp det sociala, politiska och ekonomiska förtrycket. Som en följd av denna felsyn har många svarta sydafrikaner och deras vita anhängare gemensamma åsikter med apartheidens förespråkare: de hatar den fria marknaden. Men i motsats till anhängarna av vit överhöghet förstår inte de kritiker av apartheid som motsätter sig kapitalismen att marknadskrafterna i sig underminerar alla rasprivilegier. De drar istället slutsatsen att ett rättvist samhälle bara kan uppnås genom socialism. Denna missuppfattning är desto mer oroande nu när Sydafrika genomgår snabba förändringar.

Anklagelserna mot kapitalismen och marknadskrafterna kan exemplifieras i ett uttalande av ärkebiskop Desmond Tutu, som efter att ha fått Nobels fredspris 1984 i London-tidningen Sunday Telegraph förklarade; "Jag själv hatar kapitalismen". På samma sätt sa Chris Dliami, vice ordförande i den svarta fackföreningen COSATU: "Den obeliga alliansen mellan apartheid och kapitalismen har blivit uppenbar och konkret. Man kan inte bara avskaffa den bara genom att avskaffa apartheid... Vad vi talar om är att helt ändra det nuvarande systemet."

En del vita sydafrikaner, som vill uppnå bättre förhållanden för de svarta, delar den här uppfattningen om kapitalismen. Raymond Sutter, en vit apartheidmotståndare skrev 1985 i *Business Day*: "Kampen står därför för ett antikapitalistiskt program, eftersom alla program för att avskaffa rasförtrycket i Sydafrika måste vara antikapitalistiska". Också regeringsföreträdarens egna uttalanden om den sydafrikanska ekonomin som "vårt fria marknadssystem" stärker tanken på ett samband mellan apartheid

och kapitalismen.

Apartheid – en följd av socialistiska experiment

Men i motsats till dessa uppfattningar är Sydafrikas apartheid inte en följd av kapitalismen. Tvärtom, apartheid är en följd av socialistiska försök att underminera marknadskrafterna. Marknadskrafternas fria spel – utan politiska ingripanden – har hela tiden setts som ett hot mot de vitas privilegier,

av tyranni som kallas kapitalism."

1941 förklarade den afrikandiska affärstidningen *Volkshandel*: "För varje nyktert tänkande afrikand står *laissez-faire*-kapitalism honom upp i halsen, med dess förgörande materialism och tanken att 'var och en klarar sig själv och djävulen klarar oss alla'. Vi är trötta på den eftersom den bygger på de afrikandiska fattiga, det förhållande som gjort afrikanderna till några som bara får betrakta affärlivet på avstånd."

Denna fientlighet mot kapitalismen är inte att förvåna när vi betänker att det vita

Många stadsdelar i Sydafrikas storstäder är integrerade, ofta med de vita i majoritet. Detta är en följd av marknadskrafternas spel: överskott på bostäder i de vita områdena och underskott i de svarta.

och det hotet har apartheidideologin försökt besegra.

Sydafrikas historia är full av exempel på de vitas förakt för marknadskrafterna. I boken *A Century of Wrongs* som utkom redan år 1900, skrev statsministern Jan Christiaan Smuts: "Det är föreskrivet att vi (dvs afrikanderna), hur små vi än må vara som folk, skall vara bland de första som börjar kampen mot den nya världen

herraväldet i Sydafrika har måst genomtvingas med hjälp av lagstiftning. Hela apartheid-lagstiftningen är i sig ett bevis på att marknadskrafterna, om de lämnats fria, inte skulle ha styrt dit där anhängarna av vit överhöghet vill ha landet. Sydafrikas ekonomiska historia avslöjar att en hårdhänt reglering från regeringens sida har varit nödvändig för att uppnå rasisternas målsättningar.

Gruvfacket låg bakom apartheid

Sådana ingripanden gjordes redan innan det moderna apartheidssystemet infördes. Och affärsmännen var ofta motståndare, eftersom lagarna höjde kostnaderna för arbetskraften och slog mot vinsterna. Olika lagar som infördes vid sekelskiftet begränsade antalet svarta som kunde anställas vid gruvorna, och också vilka arbeten som de svarta fick ha.

När gruvägarna bröt mot de överenskomna kvoterna för antalet svarta arbetare 1922 svarade de vita arbetarna, ledda av socialister och kommunister, med den mest våldsamma strejken i Sydafrikas historia. De marscherade runt Johannesburg och ropade: "Arbetare i världen, förena er för att bevara Sydafrika vitt!". Regeringen fick använda trupper, artilleri och flygbombningar för att återupprätta ordningen. Händelseutvecklingen ledde till statsminister Smuts' fall och till att James Hertzogs stjärna steg; hans kampanjtema gick ut på att skydda de vita arbetarna.

Under Hertzog infördes Försoningslagen, som begränsade antalet svarta som fick anställas, förbjöd de svarta att träffa kollektivavtal liksom svarta fackföreningar. Senare lagstiftning gav arbetsmarknadsdepartementet rätten att reservera vissa arbeten för vita, i syfte att "motverka konkurrens mellan raserna".

Om vi skulle anta att kapitalism och apartheid hade något gemensamt, så skulle alla dessa åtgärder för att ge de vita privilegier vara oförklarliga. Sydafrikas företag ägdes av de vita, så varför skulle det behövas rasdiskriminerande lagar?

Affärsmännen ville anställa svarta

Uppenbarligen anställde vita affärsmän och regeringstjänstemän svarta i arbeten som andra vita ville ha. De gjorde det eftersom de svarta var beredda att arbeta för lägre lön, så mycket som 75-80 procent lägre. Det betydde större vinster. Dessutom var de svarta mer produktiva än de vita i vissa yrken. Regeringstjänstemännen såg anställdheten av svarta som ett sätt att komma runt arbetskraftsbristen.

Vita arbetare, många av dem hade ju inte bättre yrkesutbildning än de svarta, motsatte sig marknadsfördelning av resurserna, eftersom marknaden inte skulle ge dem tillräckligt höga "civiliserade" löner. De insåg snabbt att marknaden inte bryr sig

om rastillhörighet. Vita arbetare försökte därför skaffa sig fördelar den politiska vägen och krävde att politikerna skulle stifta lagar som ryckte undan grunden för de svarta arbetarnas konkurrenskraft.

Sydafrikas angrepp på marknadskrafterna omfattade lagar som fått kraftigt stöd av vänstern också i USA. Anhängarna av vit överhöghet krävde minimilöner för de svarta och krävde att de svarta skulle

Sydafrikas apartheid är inte en följd av kapitalismen, utan av socialistiska försök att eliminera marknadskrafterna.

omfattas av samma arbetsrättslagstiftning som de vita. 1925 hävdade t ex (det vita) Gruvarbetarförbundet: "Det är nu frågan om billig arbetskraft mot dyr och vi måste be kommissionen använda ordet hudfärg i avvaktan på införande av en minimilön. Men efter införandet av en minimilön tror vi att flertalet problem vad avser hudfärgen skall lösas automatiskt."

Kvotering fungerade inte

Anhängarna av minimilöner för svarta och lika lön för svarta och vita har inte drivits av några humanitära hänsyn. Reglering av lönesättningen är ett av de mest effektiva vapnen i den rasistiska arsenalen, eftersom den gör det billigare för rasisten att uppnå sina mål. Genom att förbjuda svarta att arbeta för lägre löner än de vita, så minskas vinsterna, liksom intresset för att anställa svarta.

Reglering av lönesättningen tjänade därför samma syfte som kvotering, något som inte hade fungerat så bra som de vita arbetarna hade hoppats. Rasistiska fackföreningar klagade ofta på brott mot kvoteringen, fusk och fiffel. Fackföreningarna

hävdade att de vita arbetarna offrades och att "kvotering inte fungerade, det enda skydd som fungerade var lika lön för alla."

T o m regeringstjänstemän fuskade genom att ändra arbetsbeskrivningen så att "vita" jobb blev "svarta". "Växlare" förvandlades till "rangerare", "konduktörer" till "biljettklippare" osv. I de statliga järnvägarna anställdes stora grupper av svarta som smugglades in för att under nätterna utföra arbete som var reserverat för de vita. När järnvägsministern i början av 1970-talet anklagades för detta svarade han: "Ni vill ha vita järnvägsarbetare. Bra, skaffa fram dem åt mig då!"

Marknadskrafterna avskaffar apartheid

Under 1980-talet, långt innan kvotreglerna och företrädesrätten för de vita var lagligen avskaffad, så avskaffades den i praktiken – av marknadskrafterna. Så skedde med den beryktade Group Areas Act, som fortfarande gäller och föreskriver var människor av olika ras får bo och arbeta. Storstäderna Kapstaden, Durban och Johannesburg är enligt lagen vita områden, men många stadsdelar är integrerade, ofta med de vita i minoritet. Detta är en följd av marknadskrafternas spel. Överskott på bostäder i de vita områdena och underskott i de svarta.

Nu när den sydafrikanska apartheidregimen vacklar finns det en allvarlig risk för att landet kommer att byta ut ett förtryck mot ett annat. Socialismens sammanbrott i Östblocket inger oss hopp om att faran kan undvikas. Istället för att bekämpa kapitalismen måste Sydafrikas folk stärka sina hotade marknadskrafter och förklara krig mot den starka statsmakten. □

Walter E. Williams

är professor i nationalekonomi vid George Mason University. Artikeln bygger på utdrag ur hans bok *South Africa's War on Capitalism*, publicerad av Praeger Publishers. Artikeln har tidigare publicerats i aprilnumret 1990 av Reason Magazine, 2716 Ocean Park Boulevard, Suite 1062, Santa Monica, CA 90405, USA.

Fiendens vänner

En av Sveriges mest framgångsrika författare har en bakgrund som vänsteraktivist (i "1968 års generation") och fängelsekund (dömd för spioneri i den så kallade IB-affären). Hans romaner ger sken av att vara den svenske patriotens uppgörelse med politikernas eftergivenhet mot Sovjet.

Hjälten Carl Gustaf Gilbert Hamilton står för en aktivistisk linje, som många svenskar i folkdjupet länge har efterlyst. Men Hamilton har samma kommunistinfluerade bakgrund som författaren själv och innehållet i böckerna är utformat så att det underminerar tilltron till de organ som är bäst skickade att hålla de sovjetiska intressena stängna i vårt land.

Det finns alternativa sätt att se på problematiken. Inte minst gamla vänsterkämpars egentliga bevelsgrunder. Contra presenterar här en novell som i diktens form ger en alternativ syn på saken.

JEAN C:SON GILLBERG hade i unga år bestämt sig för att ljuset kom från öster. Den store idolen hette Mao Tse-tung. Studentåren framlevdes i en revolutionär yra. Men Jean märkte snart att en del av de yra var mer revolutionära än andra. Och att revolutionen åt sina barn. Den som gav sig in i kampen om makten i bokstavs-vänsterns kunde vinna ryktbarhet och tillfredsställelsen av att ha drivit ut en annan – inte så renlärig – bokstavskombination i öken. Men risken fanns alltid att satsa på fel kamel.

Vänsterns alla sekter var hängivna rödvinet. Men det var Alger, Vino Tinto och annat som en överklassyngling som Jean aldrig kunde förmå sig att dricka. Men klassolidariteten gjorde dem till de enda alternativen. Han smög om eftermiddagarna med att hålla över viner från Premier Cru-slott till

sumtionstillfället att lufttillträdet inte förstörde bouqeten och att skriva av och på Vin o Sprits kapsyler utan att förstöra det röda lilla "startsnöret".

JEAN LEVDE FÖR den kommunistiska revolutionen. Och han drömde om den dag Röda armén – eller Folkets Befrielsearmé – skulle tåga in och befria Stockholm. Även om han gärna såg att Malmö befriades först.

Han ville hålla sig utanför de olika sekternas intriger. Vilket inte var så lätt. För även en välbärgad yngling klarade sig inte utan någon form av inkomster. Och inkomster stod ju att hämta genom ett helhjärtat engagemang i någon av de från Tjecko-Slovakien betalda sekterna. Den väg som pengarna kom för att skapa de Förenade FNL-grupperna, som sedan utvecklades till motorn för all kommunistisk revolutionär verksamhet i Sverige.

Men Jean hade större ambitioner. Han ville inte ha tjeckernas och vietnamesernas småpengar. Han var ute efter de stora pengarna. De som skulle ge honom ett bekvämt liv med de goda vinerna och de sköna kvinnorna. Och gärna lite berömmelse dessutom.

Men för att göra stora pengar behövdes en stor finansör och stora tjänster till denne. Jean konstaterade att de stora pengarna för en kommunist fanns att hämta i Sovjet. Och de stora tjänsterna låg i att förse ryssarna med uppgifter som underminerade det svenska försvaret. Jean kunde slå två flugor i en smäll. Han kunde påskynda den röda segerparaden längs Sveavägen och han kunde redan i väntan på den leva det goda livet. Efter segern var ju det goda livet givet för en som kunde räkna med en ministerpost, kanske rentav TV-minister.

GRUs resident i Stockholm var inte sen att nappa. Jean sat-

tes omgäende in på Sovjets viktigaste projekt. Att bryta allmänhetens förtroendet för SÄPO. Det var ett viktigt projekt, ja nyckeln till all framgång för de sovjetiska intressena på skandinaviska halvön. Ett projekt där de rivaliserande GRU och KGB samarbetade.

Genom den marxistiska vägen i slutet på 1960-talet hade KGB fått inflytande långt inne i regeringskansliet. Flera av ministrarnas unga medhjälpare hade sin lojalitet i Moskva. Svårigheten låg främst i att förmedla instruktionerna på ett diskret sätt. Var detta väl gjort var det inte svårt att få ministern att göra det som egentligen var beslutat i Moskva. Inte minst gällde detta ministrar som hellre tog ett "jäm" istället för ännu ett kvällssammanträde med ÖB och militärattachén i Moskva.

EKONOMISKT VAR DET en stor insats för socialismen som gjordes. Om Sovjet själv skulle ha betalt för att hålla Vietnam, Kuba, Nicaragua, Tanzania och andra huvudmottagare för svenskt bistånd under armarna hade den sovjetiska ekonomins brister blivit uppenbara långt tidigare. Nu var det istället svenska kapitalister som genom konfiskatoriska skatter höll socialismen vid liv.

SÄPO var det viktigaste målet. I regeringskansliet härskade redan socialistiska värderingar. I TV-huset hade personalen mangrant gått igenom journalisthögskolan på den tiden intagningen kontrollerades av en kommitté som styrdes av instruktioner från Moskva (det var då en enkät visade att 65 procent av eleverna röstade på vpk och 25 procent på s). Men på SÄPO satt det kvalificerat folk som gjorde seriösa analyser av sovjetiska mål och intressen. Och det fanns handlingskraftigt folk som kunde ingripa. Vissertligen hade GRU kontroll över nyckelmannen Stig Bergling.

Och så länge så var fallet behövde man inte oroa sig. Men långsiktighet har alltid kännetecknat KGB och GRU. En försupen lågbegåvad officer med ekonomiska problem kunde ju rimligen inte klara sig kvar i denna nyckelposition många år. Och då skulle det bli problem igen. Jean kunde bli betydelsefull när Berg-

vis allt för Jean. Hemma i Sovjet sköttes sådant här på ett helt annat sätt. Den misskötsamme agenten bjöds hem på överläggningar med GRU-ledningen i Moskva. Och erbjöds därefter fortsatt vistelse på ett hälsosamt skogshuggarläger i de norra delarna av Sibirien. Det var aldrig någon som tackade nej till

huset som stod på KGBs lönelista. Men de andra var nyttiga idioter, som Lenin skulle ha sagt. De jobbade för Sovjets intressen gratis.

Men reaktionärerna på SÄPO gav inte upp. De mobiliserade till en sista motoffensiv och lyckades få Jean dömd för spioneri. Visst var det rättvist. Visst

ling en gång var borta.

JEAN ARBETADE vid tidningen Kulturfronten. Hans GRU-officer instruerade honom att skriva om den särskilda militära underrättelsetjänsten. Den hade under ledning av en konservativ historiker blivit en särskild nagel i ögat på Sovjet. Agenterna på fältet hade gång på gång stött på den här speciella avdelningen. Utan att riktigt förstå sig på den. Men den verkade jaga partikamrater på nyckelposter med blåslampa.

GRU hade gjort ett lyckokast när man satsade på Jean. Genom sin bakgrund i de finare salongerna, där det fanns många söner och döttrar som revolterade mot sina reaktionära fäder, kunde han snart börja nysta upp organisationen. Svenskarna förnekade sig inte. En klantig agent som misskötte både pengar och sprit fick sparken och ställdes på bar backe. Han berättade naturligt-

dessa erbjudanden.

Sanningen var inte den GRU hade trott från början. Den militära underrättelseorganisationen var inte längre under konservativ kontroll. Det socialdemokratiska partiet hade tagit över den helt och hållet. Den interna socialdemokratiska organisation som tidigare hållit efter kommunister var nu finansierad av svenska staten. Och de konservativa var bortjagade. Kanske var det därför som SÄPO nu visade sådan kompetens när det gällde att analysera Sovjets mål och medel. De skickliga analytikerna hade ingen plats i den militära organisationen längre. Där satt dusinagenter som spionerade på sjuksköterskor och spårvagnsförare.

Det blev en panggrej i Kulturfronten. Hela den kommunistiska horden i TV-huset kastade sig över saken. Det var visserligen bara en handfull i TV-

var det spioneri. Men det var en misräkning för GRU att det svenska polis- och rättsväsendet verkligen skulle förmå att fälla den som redan gjorts till hjälte i TV.

JEAN VILLE FORTSÄTTA att vara hjälte och satt av sitt straff. När han kom ut väntade en tjock bunt gröna dollarsedlar och Olga på honom. Olga tog väl hand om hans i fängelset på kärlek svältfödda kropp. Och berättade hur hans framtid var utstakad. Han skulle fortsätta på den journalistiska banan. Det gällde att utnyttja varje tillfälle att utså misstro mot SÄPO. Det var den enda organistaionen i landet som var stark nog att hindra Sverige från att hamna i Sovjets ledband.

Jeans unga revolutionära kamrater hade nu avancerat på bred front inom statsförvaltningen. Där fanns nu inte bara den yngste assistenten, utan departementsråd och t o m statssekre-

terare. GRU vågade inte, som i Storbritannien, satsa på att få en egen chef för SÄPO. Men man kunde bidra till att beförtra en riktig klåpare. Då skulle organisationen börja falla i småbitar. För inte ens den mest kompetenta organisation skulle kunna överleva en inkompetent chef som ville visa framfötterna.

Hektor Hultén hade varit en katastrof redan som patrullerande polis. Han hade aldrig lyckats knipa några bovar sedan heller. Fiaskona bildade en magnifik och obruten kedja. Och med socialdemokratisk partibok var han en given kandidat till posten som SÄPO-chef.

Med ett gott grundarbete på byrådirektörsnivå i de berörda departementen var det lätt att lura den ansvarige ministern. Den nye chefen överträdde GRUs vildaste drömmar. Byråcheferna på SÄPO grät däremot i förtvivlan. De vände sig istället till Hektors chef, rikspolischefen Sven Johansson, för de enklaste saker. Sven kunde lösa mycket utan att blanda in Hektor. Ja han kunde rädda SÄPO som organisation. Men det tog på krafterna. Och Hektor som inte hade så mycket kunskap om polisarbete visste desto bättre hur departementskvarnarna skulle dras.

Samma byrådirektörer som

dragit i trådarna bakom Hektors utnämning såg nu till att Sven Johansson blev landshövding, för säkerhets skulle så långt bort från Stockholm som möjligt.

UTANFÖR SÄPO var Hektors fiasko en väl bevarad statshemlighet, tack vare organisationens hemliga natur. När Hektors karriärklättrande fört honom tillbaka till den öppna polisen blev hans fiasko dock snabbt en riksangelägenhet. Också GRUs resident var djupt bekymrad. SÄPO började fungera igen.

Den hårdföre spionåklagaren Näslund, mannen som varit åklagare i fler spionmål än någon annan (för att ingen säkerhetsansvarig egentligen litade på någon enda utöver Näslund i hela åklagarväsendet), hade kallats in för att ta hand om den tyngsta byrån inom SÄPO. Han skötte det med den äran. Det började blåsa kalla vindar för av Sovjet finansierade kurder. Och ringarna slöts kring GRUs egna agenter, de som spelade en så viktig roll för kommunikationerna med de sovjetiska ubåtarna i skärgårdarna.

Jean ställde alltid upp när GRUs resident kallade. En flask whisky, ett nyp med en välvarvad rysk blondin och en med åren allt tjockare bunt gröna dollarsedlar var alltid starka argument. Så också i denna

svåra stund.

JEAN FLÖGS till en datja utanför Moskva. Han fick träffa överstelöjtnanten i GRU Stig Bergling med hustru, en hustru som i själva verket hette Nata-sja Ivanovna. Hon hade smugglats in i Sverige som "sovande agent", sedan en KGB-agent kallblodigt mördat den riktiga Elisabeth Sandberg.

Han fick träffa flera av KGBs och GRUs starkaste hjärnor. Två kände han igen sedan studenttiden i Lund.

–Du kan ju skriva skapligt, Jean, sa Herbert von Knorring, den gamle rabulisten som aldrig tog ett enda betyg i sociologi, trots åtta terminer vid Blekinge nation. Vi har tänkt att Du ska använda det för att främja våra gemensamma intressen. Du ska stå upp och försvara den svenska arbetarklassens intressen mot säkerhetspolisens. Vi har nu skaffat oss så god kontroll över den svenska centrala statsapparaten att generalsekreteraren betraktar det svenska regeringskansliet som mer pålitligt än politbyråns kansli i Kreml – åtminstone sedan Boris Jeltsin började härja här.

Men det finns ett hinder för att vi skall till fullo kunna njuta av frukterna av vårt tjugo år långa arbete i vingården. Det är byråchefen Näslund vid SÄPO

och hans medarbetare. Får han hållas kan vårt kurdiska kommando aldrig uträtta vad det är satt att göra. Och får han hållas kommer SÄPO förr eller senare – troligen senare – att ingripa mot försvaret. Och försvarets nuvarande svagheter passar ju oss i Moskva alldeles förträffligt.

–De klåpare som aldrig fångat en ubåt kan ju inte ens i Sverige i längden ha förtroendet som analytiker av den säkerhetspolitiska situationen. Det är ett vitalt sovjetiskt intresse att kantskallarna i marinen får rykte om sig att ha de skarpaste hjärnorna. Det är därför generalsekreterarens personliga order att Du Jean skall återvända till Sverige och utnyttja all Din fantasi för att med pennan stoppa Näslund. Och bygg gärna samtidigt upp Samuel Ulfssons rykte som en intellektuell klippa. Han kan för Partiet och Sovjetunionen bli den nyckelman Hektor Hultén en gång var i SÄPO. Utan att veta om det själv.

Det var Herbert von Knorrings och Jean C:son Gillbergs gode vän sedan 25 år som lämnade de orden på vägen. Hans namn var Hamilton. Carl Gustaf Gilbert Hamilton, major i den sovjetiska militära underrättelsetjänsten GRU och innehavare av Röda Fanans Orden. □

FILM

Eleni

Varför efterspanar man inte de kommunistiska massmördarna på samma sätt som de nazistiska?, frågade Marek Zyto i Contra nr 6.

En alldeles utmärkt amerikansk film som berör detta ämne går just nu på FilmNet. Den heter *Eleni* och handlar om en grek-amerikan, Nikko, som återvänder till Grekland för att spåra upp sin mors mördare. Parallellt med hans ansträngningar att finna de ansvariga, får vi följa hur en kommunistisk gerillagrupp under grekiska inbördeskriget 1948 ockuperar hans hemby, en liten bergsby, och sätter skräck i invånarna. Gerillagruppen kräver att barnen i byn ska skickas till Albanien och Tjeckoslovakien för ideologisk skolning, för att återvända när Grekland "befriats".

Nikkos mor, Eleni, trotsar kommunisterna och arrangerar en flykt

för Nikko och hans syskon, så att de kan resa till sin far, som emigrerat till Amerika och som där håller på att ordna så att hans familj kan följa efter. Förutsättningen för att flykten ska kunna lyckas är att hon själv stannar kvar i byn så att kommunisterna inte fattar misstankar.

När flykten uppdragas tillfångatas Eleni och arkebuseras tillsammans med en rad andra bybor. Avrättningarna föregås av en summarisk rättegång inför "folkets domstol", en parodi på lag och rätt som inte står medeltidens häxprocesser efter: Eftersom Eleni får brev och paket från Amerika fastslår man att hon är agent för amerikanerna.

Trots en viss sentimentalitet à la Hollywood ger filmen en gripande bild av den kommunistiska fanatismens omänskliga ansikte. Upplösningen är kanske i tamaste laget för att falla alla i smaken, men det kanske blir mer realistiskt på så sätt.

Fråga efter filmen i Din videobutik!

Anders Fjällström

BOK-NYTT

Från Undén till Palme

Svensk utrikespolitik efter det andra världskriget har varit sak samma som socialdemokratisk. Detta har bl a inneburit en tämligen stor förståelse för Sovjetunionens strävande och ett betydande materiellt och retoriskt stöd för vänsterinriktade sk befrielseströrelser i Tredje världen.

Nils Andrén och Yngve Möller bok ger en bitvis givande översikt över den svenska utrikespolitiken och saknar ej kritiska inslag. Bokens innehåll överskrider titelns ramar något, då den också omfattar en kort sammanfattning av Sveriges stormaktspolitik kring Östersjön, och framåt, samt även tar upp de fyra år som gått efter Palmes död.

Vilken är då den främsta drivkraften bakom den moderna svenska utrikespolitiken? Författarna, båda sakkunniga, svarar i inledningen så: "Vi har inte sett oss stå inför ett oundvikligt val mellan en idealistisk och en materialistisk syn på drivkrafterna bakom Sveriges utrikespolitiska agerande och utveckling. Vi ser det inte som en fråga om *antingen* – eller, utan som *både* – och. Såväl ideella som materiella intressen av skiftande slag påverkar politikens aktörer – — Det är de tunga faktorerna, ekonomi och säkerhetspolitik, som bestämmer huvudkursen i svensk utrikespolitik; ideologiska och moraliska hänsyn av olika slag kan dock ibland förklara oväntade avvikelser eller piruetter på den utrikespolitiska arenan."

Så uttrycker man sig givetvis om man vill vara fullständigt garderad, och det är dessutom kloka ord. Det är förvisso svårt

att hitta någon form av idealism bakom Sveriges undfallenhet gentemot Hitlers Tredje rike, som yttrade sig i både den bekanta permittenttrafiken 1940-1942 och i viktig svensk export av järnmalm och kullager till Tyskland. Den sistnämnda exporten avbröts inte förrän 1944.

problem tog intryck av den "väpnade kampen" i Asien, Afrika och Latinamerika och förordade ett svenskt stöd till sådana ansträngningar. Ett bärande namn inom svensk socialdemokrati var här Pierre Schöri, som vistades i Latinamerika i flera år innan han i mitten av 1960-talet kom tillbaka och tog en plats i den socialdemokratiska partistyrrelsen.

Den här utvecklingen har beskrivits bättre i exempelvis Hans O Sjöströms för det socialdemokratiska etablissemanget avslöjande bok *Klassens ljus* (1987) [recenserad i *Contra* nr 6/88 red anm]. Möller-Andrén skrapar på ytan och kritiserar Palmes "retorik": "men egentligen innehöll den 'aktiva' neutraliteten inte så många nyheter", hävdar författarna. Jag håller inte med. Stödet för den nordvietnamesiska aggressionen i Vietnam var inte bara en fråga om omogen retorik eller Palmes dokumenterade vilja att glänsa internationellt. Det gällde ytterst Sveriges trovärdighet som representant för den fria världen. Den trovärdigheten tappade Sverige.

Den svenska utrikespolitiken gentemot Tredje världen är unik så tillvida att den i sig varit extremistisk i sitt totala stöd för kommunistiska strävanden i länder som Angola, Sydafrika, Vietnam, Kuba och Nicaragua, samtidigt som kritiker av denna politik avfärdats som extremister. Det är alltså upp-och-nedvända världen!

Det värsta är väl att den förda politiken, med förre utrikesministern Östen Undén som dess onda genius, inte tycks ha än-

drats i takt med den reella utvecklingen. Ett ovanligt tydligt exempel på den saken är det fortsatta stödet till den marxistiska MPLA-regimen i Angola – trots den pågående internationella avvecklingen av kommunismen.

Jag har inte så mycket emot det som står i Möller-Andréns bok, vilken med fördel kan läsas som en kvalificerad och, som sagt, ej okritisk genomgång av svensk utrikespolitik. Det är en ofta elegant redovisning som ingalunda brister i sakkunskap och insikt.

Dock har jag kommit på mig själv under läsningens gång med att undra när författarna skall komma loss och tala om vad de *verkligen* tycker. Nu blir det, åtminstone enligt min smak, väl mycket "å ena sidan, å andra sidan". Kanske är det en genomgående brist att kritiker av svensk utrikespolitik ofta är alltför väluppfostrade.

Avslutningsvis tycker jag att Möller-Andréns opus stämmer ganska väl överens med det gamla "proggbandet" *Gunder Höggs* karakteristik av utrikespolitiska kommentatorer i låten "Bröderna Surf" på LP:n *Vargatider*:

Vem vill inte höra Bröderna Surf/När dom pratar politik/Dom glider så elegant på ytan/Ty sådan är slätstrukenhetens teknik.

Nu var jag kanske lite elak. Men lite elakare borde nog också Nils Andrén och Yngve Möller varit!

Tommy Hansson

Nils Andrén/Yngve Möller: Från Undén till Palme: svensk utrikespolitik efter Andra världskriget. Norstedts. ISBN: 91-1-897711-1

Nils Andrén Yngve Möller

FRÅN UNDEÉN TILL PALME

SVENSK UTRIKESPOLITIK
EFTER ANDRA VÄRLDSKRIGET

Omedelbart efter Andra världskriget fortsatte Sveriges regering att bispringa en totalitär stormakt, då man efter sovjetiska påtryckningar utlämnade 2 700 tyskar och 146 balter till sovjetiskt godtycke. Jag tycker Möller och Andrén behandlar denna skamfläck i svenska utrikespolitikens historia väl överslätande.

När det gäller synen på Tredje världens problem – vilket speciellt kom till uttryck i samband med Vietnamkriget – så ger författarna intryck av att inte riktigt ha satt sig in i dess bakgrund i den tilltagande radikaliserings i början av 1960-talet. Det var då alltför yngre politiskt verksamma med intresse för utvecklingsländernas

En skola med sång och glädje

Sveriges kommunalt organiserade skola är i förfall. Lokaler förfaller rent fysiskt, men pedagogik och kunskaper är i lika stor kris. Vi ser nu resultatet av en socialiserad masskola.

Svenska barn tillbringar nio år i skolan. Alla hoppas naturligtvis att skolan ska sätta goda spår, inte minst just därför att skolan är obligatorisk. Men i stället för att för att vara en skola med sång och glädje har den i alltför hög grad blivit en förvaringsplats, ett bortslösande av människors liv – i mastodontlokaler fyllda av vantrivsel och uppror, tristess och buller.

Vad är det som gått snett i den svenska skolan? Sven Rydenfelt, fil dr i nationalekonomi och mottagare av Contras frihetspris 1986, pekar på de stora enheterna, där samhörigheten försvinner, och på den monopoliserade skolan, där konsumenterna, dvs elever och föräldrar, är i underläge i förhållande till lärare och skolmyndigheter.

I privata skolor råder en maktbalans mellan producenter och konsumenter. Båda är lika beroende av varandra. Sverige är det land i västvärlden som har den minsta andelen privata sko-

lor. Det statliga skolmonopolet omfattar 99,5 procent av landets grundskoleelever. I Danmark går 8 procent i fria skolor, i England 5, i Frankrike 18 och i Spanien inte mindre än 30 procent.

Det är dock inte någon "nyliberal" lösning som Rydenfelt pläderar för. I stället ser han Danmark som gott exempel. I Danmark får de fria skolorna ett statsbidrag motsvarande 85 procent av genomsnittskostnaden i de offentliga skolorna. Ett system där de privata skolorna ges ekonomiska villkor som är likvärdiga med de offentliga skolornas innebär att föräldrarna inte behöver betala skolavgifter. Föräldrarna får en reell möjlighet att välja mellan olika skolalternativ, och privatskolorna blir inte ett alternativ enbart för barn till ekonomiskt välstuerade.

Situationen i Sverige står i bjärt kontrast till den danska. Här får föräldrarna till elever i privatskola betala skolgången dubbelt upp: dels via skattsedeln, dels via avgifter till den privata skolan.

Små skolenheter ser Rydenfelt som en viktig del i skapandet av fungerande skolor. Det är en missuppfattning att små skolor endast kan fungera i gles-

bygd. Under 1950-talet förekom både i Stockholm och Göteborg att småskolor – p g a av platsbrist – inkvarterades i vanliga hyreslägenheter. Trots att de ur undervisningssynpunkt fungerade alldeles utmärkt sågs de dock som en nödlösning.

Tiden är mogen för små skolor menar han, och nämner *villaskolan* som ett Columbi ägg. Villaskolan är en nära släkting till den gamla B-skolan och byskolan; varje klass disponerar en villa eller ett radhus. Sådana klasser finns i Grums i södra Värmland, där några klasser i samhället Slottsbron verkar i var sin egen villa. Till skillnad från i de stora skolkomplexen liknar livet i villaskolan mer livet i ett hem och klassen blir mer en syskongrupp. Elever och lärare kan själva sköta matlagning och lättare städning. Därför kan övrig personal hållas på ett minimum, något som gör villaskolan till en billig skolform.

En viktig faktor för att skolundervisningen ska fungera är att man har bra lärare. Rydenfelt vill här lägga en större vikt vid lärarnas personlighet och pedagogiska förmåga. Nuvarande urvalssystem innebär att flertalet blivande lärare tas in vid seminarier och lärarhögskolor

utan att någonsin fått chansen att praktiskt pröva sin lämplighet som lärare. Om lärarutbildningen i stället föregicks av en obligatorisk vikariatjänstgöring skulle många upptäcka att de saknar de rätta ledaregenskaperna och därför välja någon annan utbildning. Det skulle vara till fördel både för dem själva och för skolan.

Sång och musik ser Rydenfelt som en viktigt medel att svetsa ihop klassen till en primärgrupp. Viktigast, anser Rydenfelt, är att klassen lär sig en uppsättning stamsånger som klassen utan att förtrötta kan sjunga i alla väder.

Men Rydenfelt förkastar inte heller rockmusiken. (Även om han som exempel råkar räkna upp sångare och grupper som numer snarare hör till *föräldragenerationens* musikval.) Det är viktigt att skolan tar tillvara det musikintresse som eleverna bär med sig till skolan från hem och kamrater. Det är den glädje och gemenskap som sången och musiken ger som är det viktiga, inte musikvalet. En skola som inte entusiastiskt utnyttjar denna förslösar en viktig resurs.

Anders Fjällström
Sven Rydenfelt: En skola med sång och glädje. Timbro. ISBN: 91-7566-190-X

CONTRA 7 1990

I kommande nummer ska vi, som tidigare utlovats, titta på den svenska bostadsmarknaden. Där kommer också en artikel om den ryske författaren Fjodor Dostojevskij, mannen som förut såg kommunismens uppgång och fall. Och vi ska titta på lönerna i ett europeisk låglöneland: Sverige. Och mycket mer.

...kommer i oktober